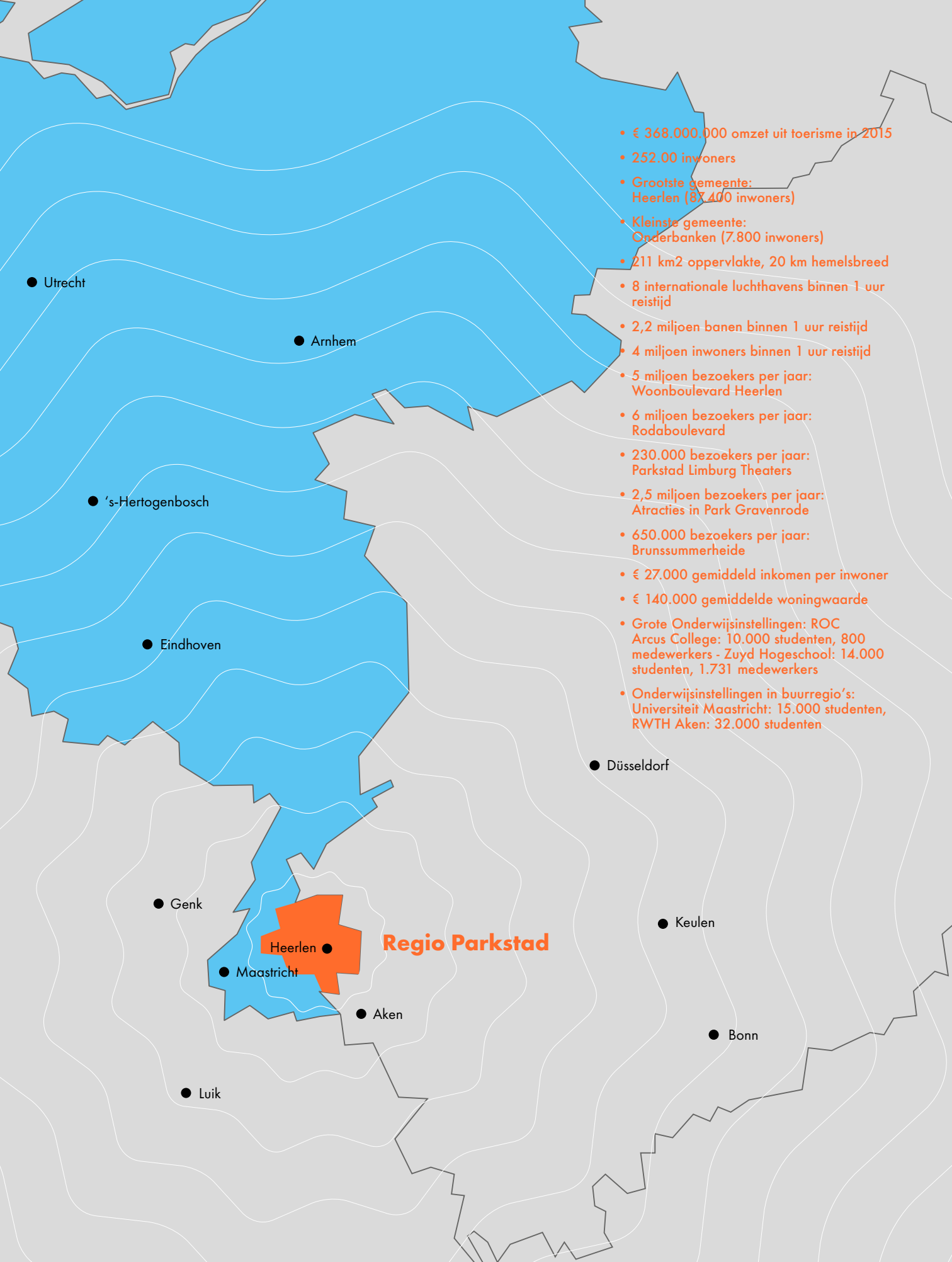

Voortgang

Versie II zomer 2017
iba-parkstad.nl

Parkstad Limburg: een regio om trots op te zijn!

Eindeloos aanbod attracties, evenementen, cultuur, natuur én erfgoed

Parkstad

Parkstad bestaat uit de gemeenten Brunssum, Heerlen, Kerkrade, Landgraaf, Onderbanken, Simpelveld, Schinveld en Voerendaal. Vroeger aangeduid als de Oostelijke Mijnstreek. Vanwege het mijnverleden hebben de Parkstad-gemeenten een gemeenschappelijke geschiedenis en een gemeenschappelijke identiteit opgebouwd. Zij kampen sinds de mijnsluitingen in de jaren zeventig van de vorige eeuw met sociale problematiek, hoge werkloosheid, vergrijzing en wegtrekkende jongeren. In 1998 hebben de gemeenten hun krachten gebundeld onder de noemer Parkstad Limburg. Samen met de Provincie Limburg wordt ernaar gestreefd een duurzame en welvarende toekomst voor de regio te ontwikkelen.

Parkstad zit anno 2017 middenin een transformatieproces. De regio heeft van alles te veel: woningen, bedrijventerreinen, winkel- en kantoorruimte, en maatschappelijk vastgoed zoals schoolgebouwen, buurthuizen en kerken. Het doel is om als krimpende regio “terug te groeien”, een balans te vinden met behoud van een goed voorzieningenniveau. Daarnaast verandert de samenleving in een rap tempo op het gebied van zorg, energievoorziening, voedselvoorziening en transport, klimaat en grondstoffen- en watervoorziening. De opdracht voor Parkstad is om de ruimtelijk fysieke en economische opgaven te signaleren en daarop adequaat beleid en een programma te ontwikkelen onder de thema's herstructurering en economische structuurversterking.

Beste bestemming

Hoewel de regio voor enkele grote fysieke ruimtelijke en sociaaleconomische uitdagingen staat, hebben er in de afgelopen decennia allerlei positieve ontwikkelingen plaatsgevonden die de regio nieuw elan hebben gegeven. De streek heeft zich op eigen kracht weten om te vormen van grijze industrieregio naar een aantrekkelijke toeristische bestemming met attracties van nationaal en euregionaal niveau. Er verreest een uniek en innovatief wetenschapsmuseum in Kerkrade en tegen de mijnsteenbergen in Landgraaf werd de grootste indoor skihal van Nederland gebouwd. Het verleden van de streek kreeg eveneens een hernieuwde waardering. Rolduc, de grootste Abdij van de Benelux, de oud stoomtrein en het rijke Romeinse verleden van de regio werden belangrijke toeristische trekpleisters.

Parkstad is eveneens een uitgesproken groene regio. De hellingbossen, beekdalen en parken zijn een van de belangrijkste *selling points* van oostelijk Zuid-Limburg. Ze trekken ieder jaar duizenden wandelaars, fietsers en andere recreanten die op zoek zijn naar rust en ontspanning.

Deze ontwikkelingen zijn ook internationaal niet onopgemerkt gebleven. Voor de succesvolle transformatie 'van zwart naar groen' won Parkstad in april 2016 in Dallas een prestigieuze toerisme-award uit handen van de World Travel & Tourism Council. Parkstad mocht zich een jaar lang de beste bestemming ter wereld noemen en passeerde daarbij Zuid-Afrika en Zwitserland.

Parkstad ziet de *Tourism for Tomorrow*-award als erkenning voor de geleverde prestaties in de afgelopen vijftien jaar. De ambitie van de streek reikt echter verder. Er zijn plannen om nieuwe attracties te ontwikkelen voor de Wilhelminaberg, er wordt gewerkt aan een van de vijf grootste pretparken van Europa en de aanleg van de zesentwintig kilometer lange Buitenring zorgt ervoor dat het toeristisch aanbod nog beter aan elkaar wordt geknoopt.

Resultaat door samenwerking

Parkstad Limburg is nu een prachtige regio met een groot aanbod voor toeristen en bewoners. De transformatie van de regio leidde tot bijna 6.000 nieuwe fulltimebanen en een toeristische omzet van 368 miljoen euro in 2015. Een prestatie van formaat. Mogelijk gemaakt door politici met visie die samen met ondernemers, investeerders, VVV Zuid-Limburg en inwoners zorgden voor een omslag in werken en denken.

Kijk voor meer informatie over het winnen van de prijs op: www.ditisparkstad.nl.

Voor meer informatie over de Stadsregio Parkstad op www.parkstad-limburg.nl.

Parkstad werkt op een unieke manier aan haar toekomst: door het organiseren van een Internationale Bau Ausstellung. Met deze IBA wil Parkstad een impuls geven aan economie, ruimte én samenleving. Tot 2020 functioneert IBA Parkstad als laboratorium en is het een motor voor vernieuwende ideeën en toonaangevende projecten. De kern van de IBA bestaat uit een reeks spraakmakende en hoogwaardige projecten die Parkstad transformeren en vernieuwen. De IBA is daarbij een kwaliteitsmachine die voor het allerbeste staat. De allerbeste projecten worden in 2020 tijdens de slotmanifestatie tentoongesteld.

(brochure "Open Oproep" uit 2014)

IBA Parkstadt

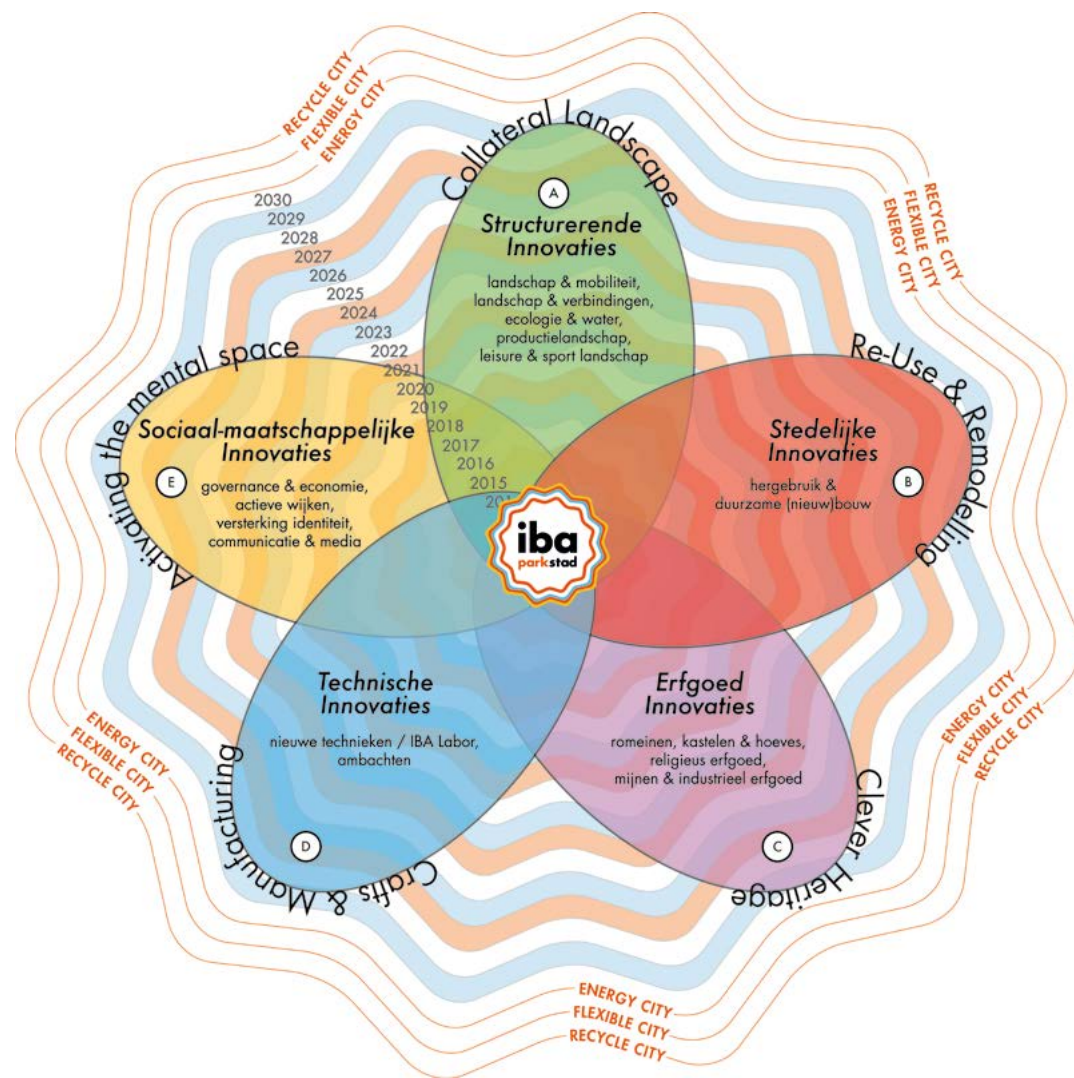
Volgens de architect en voormalig rijksbouwmeester Jo Coenen werkt een IBA (Internationale Bau Ausstellung) als een vliegwiel: het zet een beweging in gang die een fysieke transformatie in een gebied tot gevolg heeft, maar ook voor een culturele verandering zorgt. Het fenomeen is meer dan 100 jaar geleden in Duitsland ontstaan, als een tentoonstelling voor de moderne bouw, en ontwikkelde zich tot een ingrijpende stedenbouwkundige aanpak van bewezen economische impulsen voor steden en regio's.

De IBA in Parkstad is de eerste Internationale Bauausstellung (IBA) buiten Duitsland en werkt onder leiding van curator Jo Coenen en algemeen directeur Kelly Regterschot tot 2020 aan het stadsbeeld. Hiervoor worden voorbeeldstellende en structuurversterkende projecten op het gebied van bouw-, sloop-, historisch erfgoed, natuur, onderwijs, economie en duurzaamheid gerealiseerd. De gemeenten van Parkstad Limburg en de provincie hebben samen 45 miljoen euro bijeengebracht voor dit doel. In het begin van het project in 2014, heeft de IBA Parkstadt een open oproep voor projecten aan burgers en bedrijven gedaan. Het resultaat bestond uit bijna 300 projectvoorstellen van verschillende groepen, individuen of instanties binnen en buiten de regio. In 2016 volbracht de IBA Parkstadt, zes maanden eerder dan gepland, de overgang van de planningsfase naar de uitvoeringsfase. Het uitvoeringsprogramma met de 50 belangrijkste projecten is het resultaat van een interactief proces waarin de projecten uit de open oproep verrijkt werden met de doelstellingen van partners in de regio (onder andere gemeenten, bedrijven, zorgvoorzieningen, bewonerscollectieven) en waarmee tevens een realistische uitvoering werd versterkt. De projecten voldoen aan de selectiecriteria "Flexible City", "Energy Stad" en "Recycle Stad" en hebben vaak een experimenteel karakter.

Parkstad is daarmee tot 2020 de proeftuin voor Nederland en de Euregio. Vanaf de start van IBA Parkstadt heeft Curator Jo Coenen de ontwikkeling van IBA Parkstadt onlosmakelijk met zijn omringende regio verbonden. Hiertoe zijn contacten gelegd met Genk in België en Aken in Duitsland. De grensoverschrijdende relaties van de Parkstad-regio met haar buurlanden bieden een grote potentie binnen de plannen zoals die door Europa zijn geschetst voor de toekomst van stedelijke regio's.

IBA bouwt verder om bestaande initiatieven en projecten, zoals het toeristische grensoverschrijdende project Groenmetropool dat voortbouwt op het gezamenlijke industriële verleden van de drielandenregio Duitsland, Nederland en België.

Het vliegwiel met de vijf 'Schwung'-gevende onderwerpen van innovatie

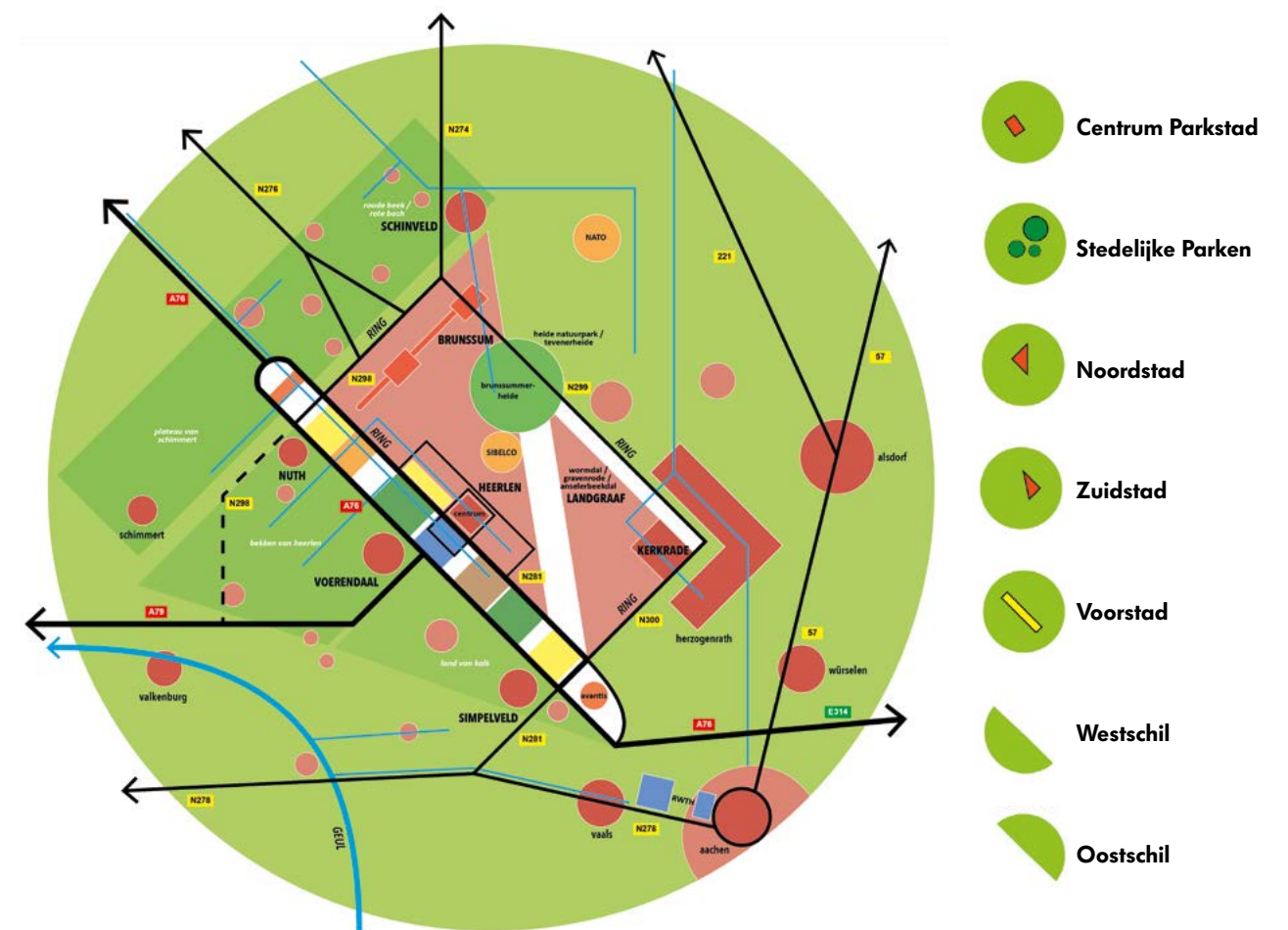
Thema's en Ontwikkelgebieden

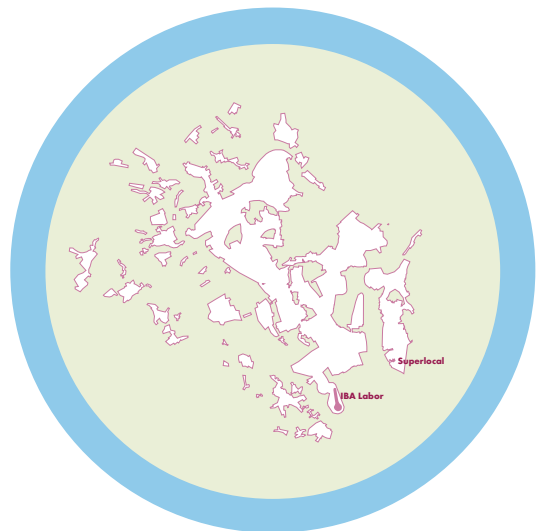
De resultaten van de open oproep hebben de oorspronkelijke drie thema's van de IBA Parkstad van "Flexible City", "Energy Stad" en "Recycle Stad" verandert in: structurerende innovaties, erfgoed innovaties, vastgoed innovaties, technische innovaties en IBA-Labor, sociaal maatschappelijke innovaties, IBA Public & Academy. Deze vijf thema's vormen de "schwung"-gevende schoepen van het vliegwiel.

Tegelijkertijd heeft het IBA-team het gebied geanalyseerd. Nadat de lokale historie en het gebied grondig onderzocht zijn, zijn zeven deelgebieden aangewezen.

Het historische stadscentrum van Heerlen, de Noordstad, de Middenstad en de Zuidstad met de woon- en werkfuncties, de groene schil hieromheen met Land van Kalk en Van Schimmert tot Schinveld, en de free zone voor regionale functies, Voorstad met IBA Labor op de rijksgrens.

Deze projecten zijn enerzijds naar Thema en anderzijds naar gebied waarin ze zich bevinden, doorontwikkeld.

Recycling, Flexibility, Energy

Crafts & Manufacturing

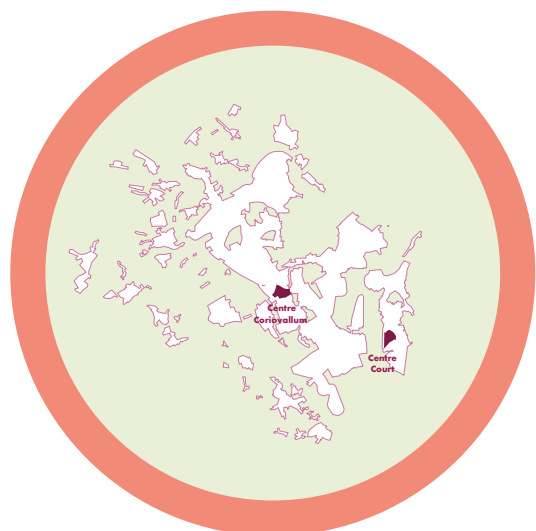
Circulair bouwen plaatst ons voor een van de grootste uitdagingen van onze tijd. Innovatieve projecten zoals IBA Labor en Superlocal werken aan intelligent hergebruik van materiaal (recycling), het meebewegen met veranderende behoeften door de tijd door herbestemming en tijdelijk gebruik (flexibility) en tot slot het denken van fossiele naar duurzame energiebronnen (energy).

Landscape Interior & Exterior

Collateral Landscape

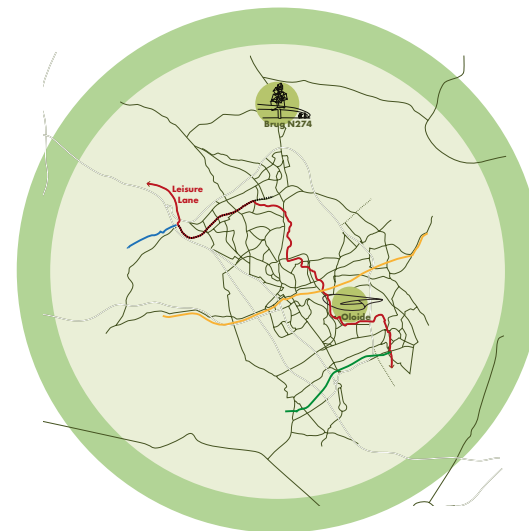
De groene schil rondom en het binnenstedelijk landschapspark van Parkstad vormen haar grootste kwaliteit. De openstelling van de Groevengordel en een Euregionaal symbool op de Wilhelminaberg in Park Gravenrode bouwen voort op de industriële Reminiscenties van de mijntijd.

Urbanity & Remodelling

Re-Use & Remodelling

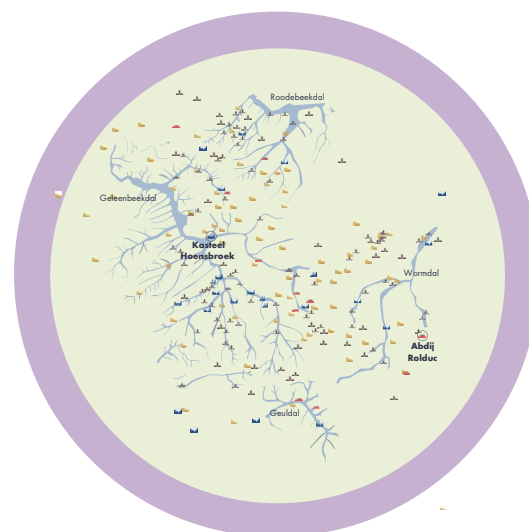
De huidige stadsstructuur van Parkstad toont zich als een legpuzzel van op zich zelf staande eilanden. Centre Coriovallum (Heerlen) en Center Court (Kerkrade) herstellen en herstructureren historisch gegroeide centraliteiten en vormen een impuls voor stedelijkheid.

Parkway Net & Landmarks

Collateral Landscape

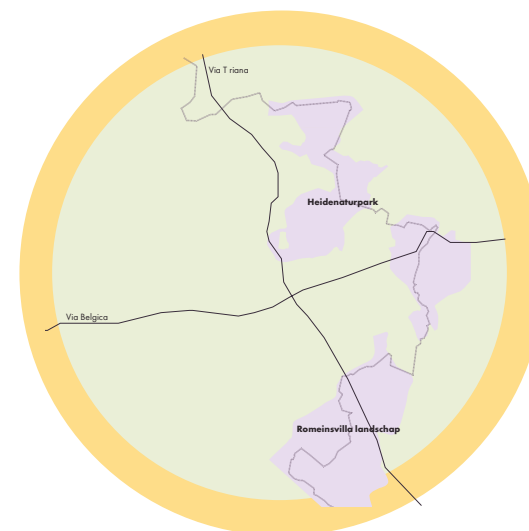
De aanleg van Leisure Ring en Leisure Lane vormen een sleutel in de versterking van de economische en ruimtelijke samenhang en identiteit van de regio. Sculpturen op zorgvuldig gekozen punten geven oriëntatie aan de nieuwe parkwegen.

Clever Heritage

Clever Heritage

De hoge dichtheid aan hoeves, kloosters, kastelen en kerken getuigen van een rijke historie van bewoning van de streek. Het behoud van het erfgoed middels diverse technische en functionele oplossingen is van groot belang voor de identiteit en structuur in het gebied.

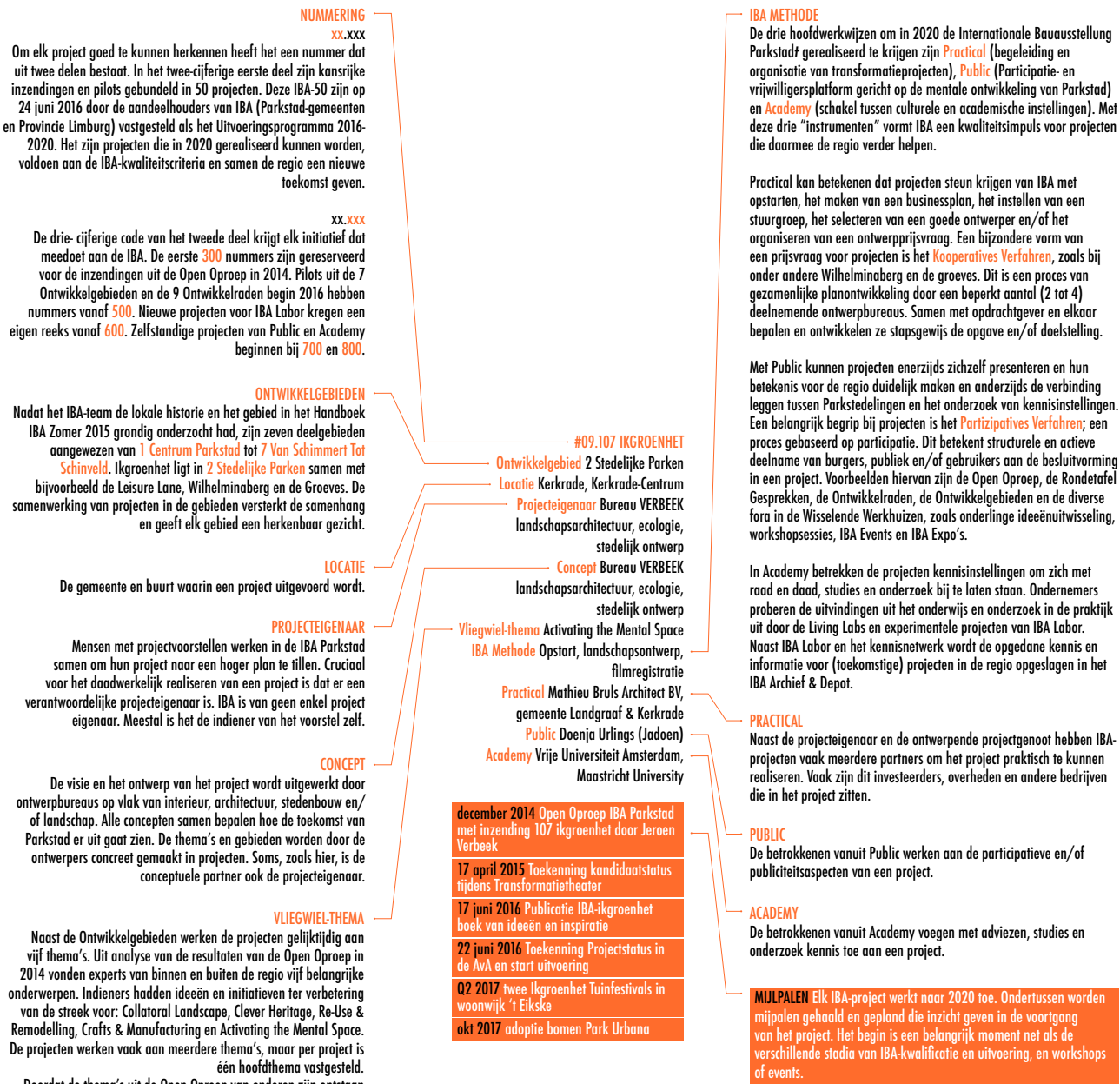
Cross-Border Activities

Activating the Mental Space

Vanuit de gedeelde geschiedenis liggen er voor de Euregio Maas-Rijn grote sociaaleconomische en culturele kansen op het gebied van grensoverschrijdende samenwerking. De grensoverschrijdende samenwerking van regio Parkstad met Aken en de omliggende regio biedt grote kansen in het licht van de plannen die Europa heeft geschetst voor de toekomst van stedelijke regio's.

Hier volgt een selectie van IBA-projecten. Dit zijn de zogenaamde **Sleutelprojecten** die de overkoepelende doelstelling van IBA Parkstad ondersteunen. Veelal zijn dit clusters van projecten. De projecten zijn gerangschikt op Ontwikkelgebied en Thema.

INSTRUCTIE

Sleutelproject

LANDELIJK GEBIED: VAN SCHIMMERT TOT SCHINVELD

De gemeente Schinnen is in 2016 toegetreden tot de IBA Parkstad. De gemeente is de ontbrekende schakel in de keten van landelijk gemeenten met een vergelijkbaar DNA. Curator Jo Coenen beschreef Schinnen als zodanig in zijn Zomerboek 2015. De noordelijke landelijke gemeenten Onderbanken, Nuth en Schinnen (ONS) fuseren in 2019 tot één gemeente. Ook in de studie naar de landelijke gemeenten werden de ONS-gemeenten, inclusief Schinnen, reeds betrokken. Deze visie resulteerde in diverse structuurversterkende projecten. Waar mogelijk zijn de voorgestelde projecten, in overleg met betrokkenen, in een groter perspectief geplaatst zodat ze ook regionale en grensoverschrijdende verbanden krijgen. Vanuit de markt zullen naar verwachting ook nieuwe initiatieven (incubators) ontstaan die het netwerk robuuster maken.

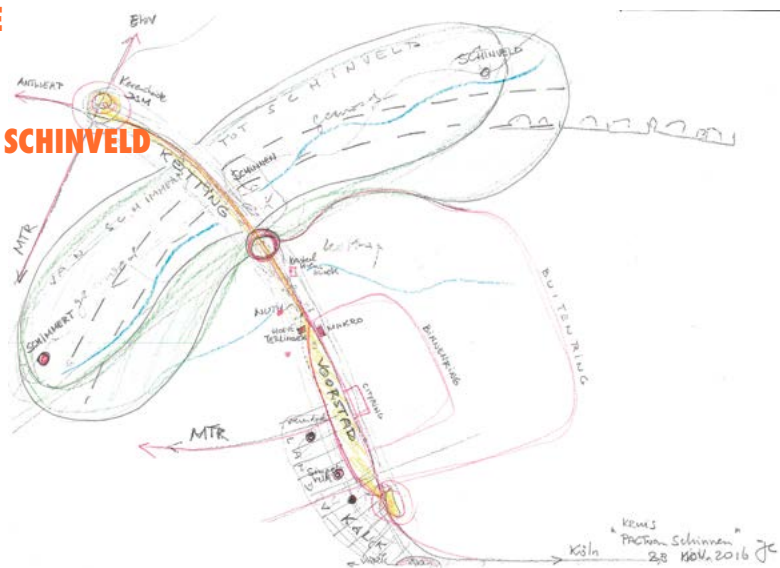
De strategische visie spreekt over twee assen: de economische (oost-west) as langs de A76 en de groene as (zuid-noord). Binnen de netwerkstructuur wordt een hoofdroute gedefinieerd die letterlijk een doorsnede van het landschap binnen de ONS-gemeenten vormt. De kracht en tegelijkertijd de uitdaging voor deze verbinding vinden we in de landschappelijke samenstelling; een opeenvolging van de plateaus, de hellingen en de dalen.

Onderwerp van innovatie

COLLATERAL LANDSCAPE

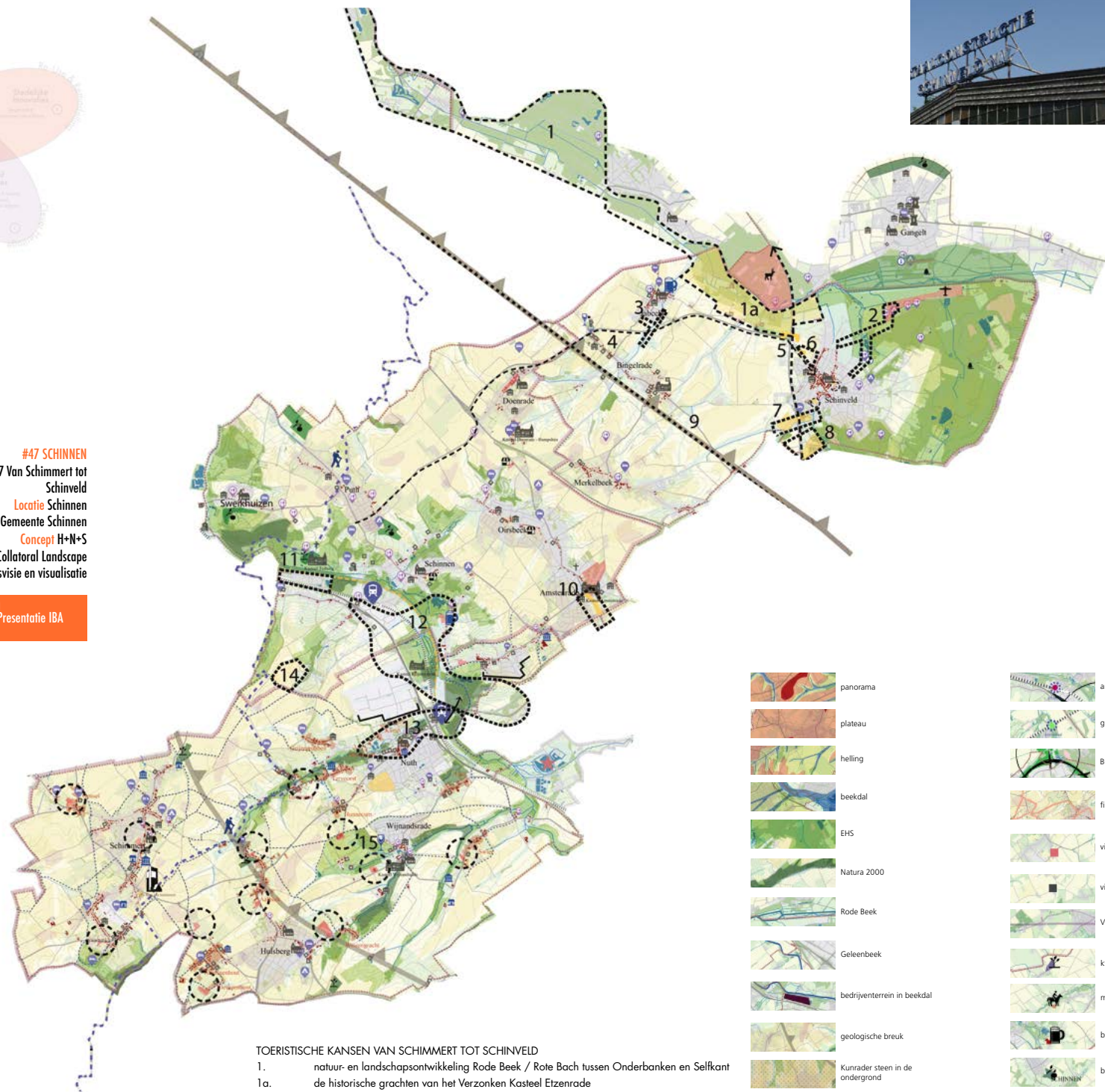
Geselecteerde IBA projecten

POORT VAN PARKSTAD: SCHINVELD FELDBISSBREUK HEIDENATUURPARK

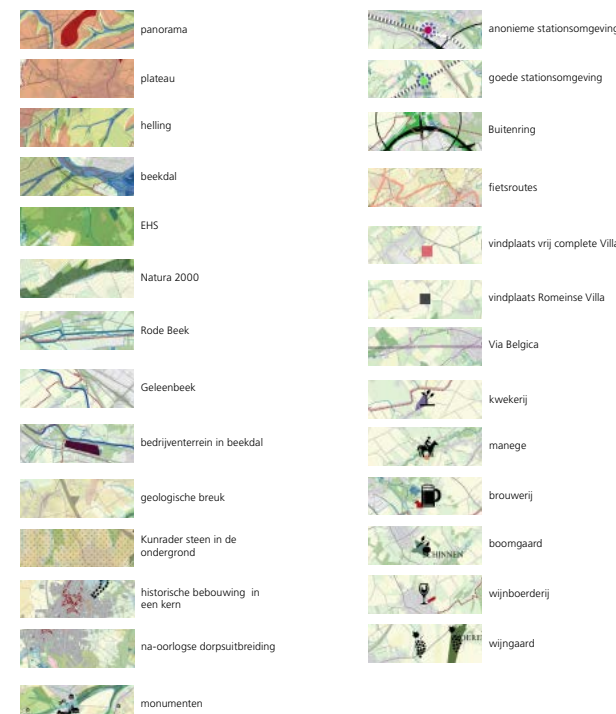
#47 SCHINNEN
Ontwikkelgebied 7 Van Schimmert tot Schinveld
Locatie Schinnen
Projecteigenaar Gemeente Schinnen
Concept H+N+S
Vliegwielt-hema Collateral Landscape
IBA Methode Gebiedsvisie en visualisatie

24 juni 2016 Toekenning
kandidaatstatus tijdens Presentatie IBA
Uitvoeringsprogramma

TOERISTISCHE KANSEN VAN SCHIMMERT TOT SCHINVELD

1. natuur- en landschapontwikkeling Rode Beek / Rote Bach tussen Onderbanken en Selfkant
- 1a. de historische grachten van het Verzonken Kasteel Etzenrade
2. restaurant en camping de Lier van de ELZC (zweefvliegveld)
3. dorpsrand Jabeeck
4. slingerende weg die via de plateau's de dorpen verbindt
5. entree Schinveld bij Staalconstructie
- 6/7/8. berken tot Brunssum
9. Feldbissbreuk zichtbaar en beleefbaar maken
10. aansluiting Buitenring bij Amstenrade
11. herbestemming Afcent terrein
12. aandachtsgebied stationsomgeving Schinnen / aansluitingen Buitenring Parkstad
13. aandachtsgebied stationsomgeving Nuth / dorpscentrum / Platsbeekdal
14. groeve Schinnen
15. herkenbaarheid paardensector in het landschap van Nuth

LODEWIJK BALJON
landschapsarchitecten

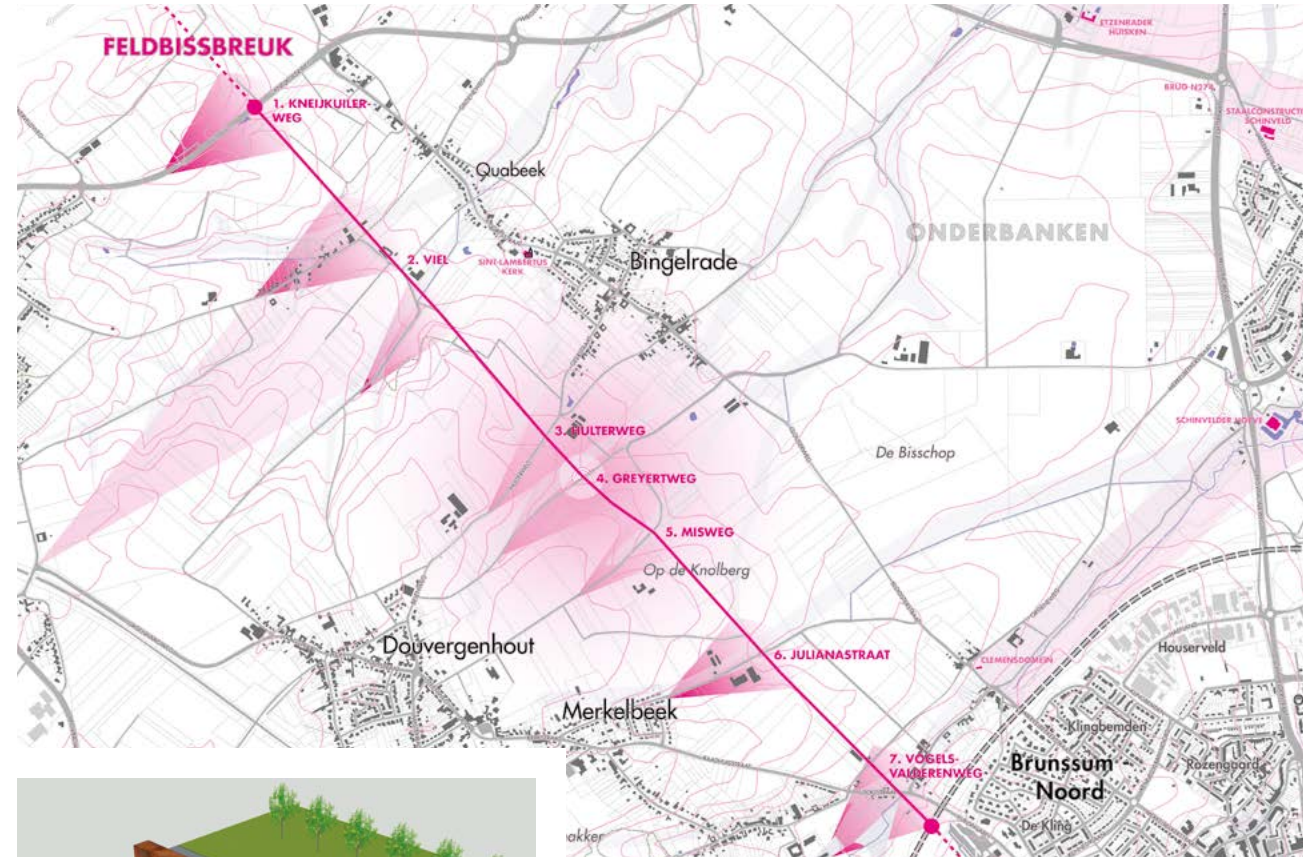
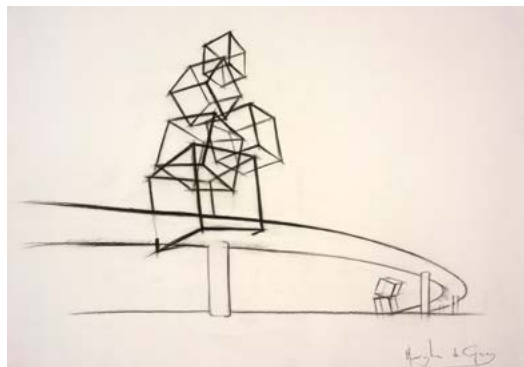
#42 POORT VAN PARKSTAD
 Ontwikkelgebied 7 Van Schimmert tot Schinveld
 Locatie Onderbanken, Etzenrade
 Projecteigenaar Gemeente Onderbanken
 Concept #42.049 Etzenrade Piet Oudolf, Lola Landscape Architects
 Concept #42.502 Brug Marijke de Goey, IPV Delft
 Vliegwielt-hema Collateral Landscape
 IBA Methode archeologische inventarisatie + promotiefilm + ontwerp (strategiën) en uitwerking
 Practical Gemeente Onderbanken, Waterschap Roer & Overmaas, Stadsregio Parkstad Limburg, RAAP, Sjra Schoffelen, Elly Schoffelen, Natuurmonumenten, Provincie Limburg
 Public Heemkundevereniging De Veersjprunk, Jos van Wunnik (kunstenaar), VZ stichting Nonke Buusjke
 Academy International Studio, Politecnico di Milano (Cross-Border Framework), Maastricht Academy of Architecture
 Uitvoering 2017-2018 (gepland)

december 2014 Open Oproep IBA Parkstad met inzending 049 en 197
 17 april 2015 Toekenning kandidaatstatus 049 en 197 tijdens Transformatietheater
 25 september 2016 Kick off meeting Poort van Parkstad Schinveld
 12 april 2017 Bestuurlijke Vaststelling - Ondertekening Samenwerkingsovereenkomst N274 Provincie Limburg, Gemeente Onderbanken en IBA
 april 2017 start landschapsontwerp Etzenrade
 mei 2017 start uitvoering fietsbrug N274
 december 2017 start uitvoering Etzenrade
 april 2018 Oplevering Etzenrade

POORT VAN PARKSTAD: SCHINVELD

Achter kasteelhoeve Het Etzenrader Huisken liggen de overblijfselen van het kasteel Etzenrade verborgen. Archeologen werken hard om deze restanten uit vroegere tijden weer naar de oppervlakte te brengen. Ze willen weten hoe de slotgracht van het imposante en strategisch gelegen kasteel liep. Zo krijgen ze een beeld van hoe het leven in Etzenrade en omgeving er honderden, en misschien wel duizenden, jaren geleden uitzag. Een kijkje in de geschiedenis die teruggaat tot de Romeinen en de Kelten.

Het project vormt, samen met andere projecten in de omgeving, een van de poorten naar Parkstad. Op een steenworp afstand ligt bijvoorbeeld de markante loods van de Staalconstructie Schinveld. Een prachtige plek middenin het landschap. Over de nabijgelegen rotonde wordt een bijzondere fietsbrug aangelegd die Etzenrade en Schinveld met elkaar verbindt.

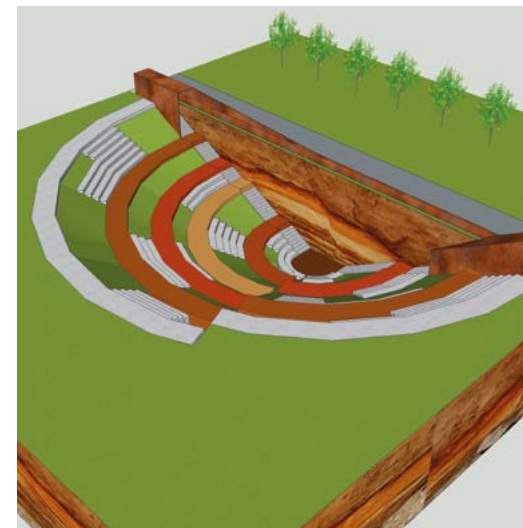

FELDBISSBREUK

De gemeente Onderbanken bekijkt samen met IBA Parkstad de mogelijkheden om de Feldbissbreuk op een aantrekkelijke manier zichtbaar te maken. Dit geologische fenomeen is van grote invloed geweest op de vorming van het landschap in Zuid-Limburg en de aanwezigheid van makkelijk bereikbare steenkool. Dit verklaart tevens de aanwezigheid van de mijnindustrie in dit gebied.

De Feldbissbreuk is op sommige plekken vaag zichtbaar in het landschap. Verder is deze breuklijn alleen op kaartmateriaal zichtbaar. Vanwege het belang van dit verschijnsel willen gemeente Onderbanken en IBA Parkstad de breuk blootleggen. Het bedrijf Geodesie heeft proefboringen uitgevoerd waarmee de locatie van de breuklijn in de gemeente Onderbanken nauwkeurig is vastgesteld.

Het ingraven van een amfitheater in het landschap is een van de mogelijkheden om de breuk zichtbaar te maken voor een breed publiek, voor onderwijsdoelstellingen en onderzoek.

#42.525 FELDBISSBREUK
 Ontwikkelgebied 7 Van Schimmert tot Schinveld
 Locatie op de Feldbissbreuk in Onderbanken
 Projecteigenaar Gemeente Onderbanken
 Vliegwielt-hema Collateral Landscape
 IBA Methode technische haalbaarheid en uitwerking
 Practical Geonius, VV Zuid-Limburg, Aannemersbedrijf Habenu-Van de Kreeke, Jos van Wunnik
 Academy Opties: Universiteit Wageningen - ACT - verschillende disciplines en VU - Geowetenschappen

24 juni 2016 Toekenning kandidaatstatus tijdens Presentatie IBA Uitvoeringsprogramma
 november 2016 presentatie schetsontwerp amfitheater
 Lente 2017 plaatsen Minestone-bank Paul Koenen aan de Feldbissroute

HEIDENATUURPARK

Het Heidenatuurpark is een 2100 ha groot en uniek natuurgebied in ontwikkeling. Het ligt in het Nederlands-Duitse grensgebied in Zuid-Limburg. Het Heidenatuurpark bestaat uit de deelgebieden Brunssummerheide, Natuurpark Roode Beek/ Rodebach en Teverenerheide. Ter hoogte van Gangelt en Schinveld liggen de Schinveldse Bossen met op de Roode Beek-Rotebach als grensrivier.

Door deze gebieden met elkaar te verbinden, kun je genieten van meer ruimte, rust en schoonheid.

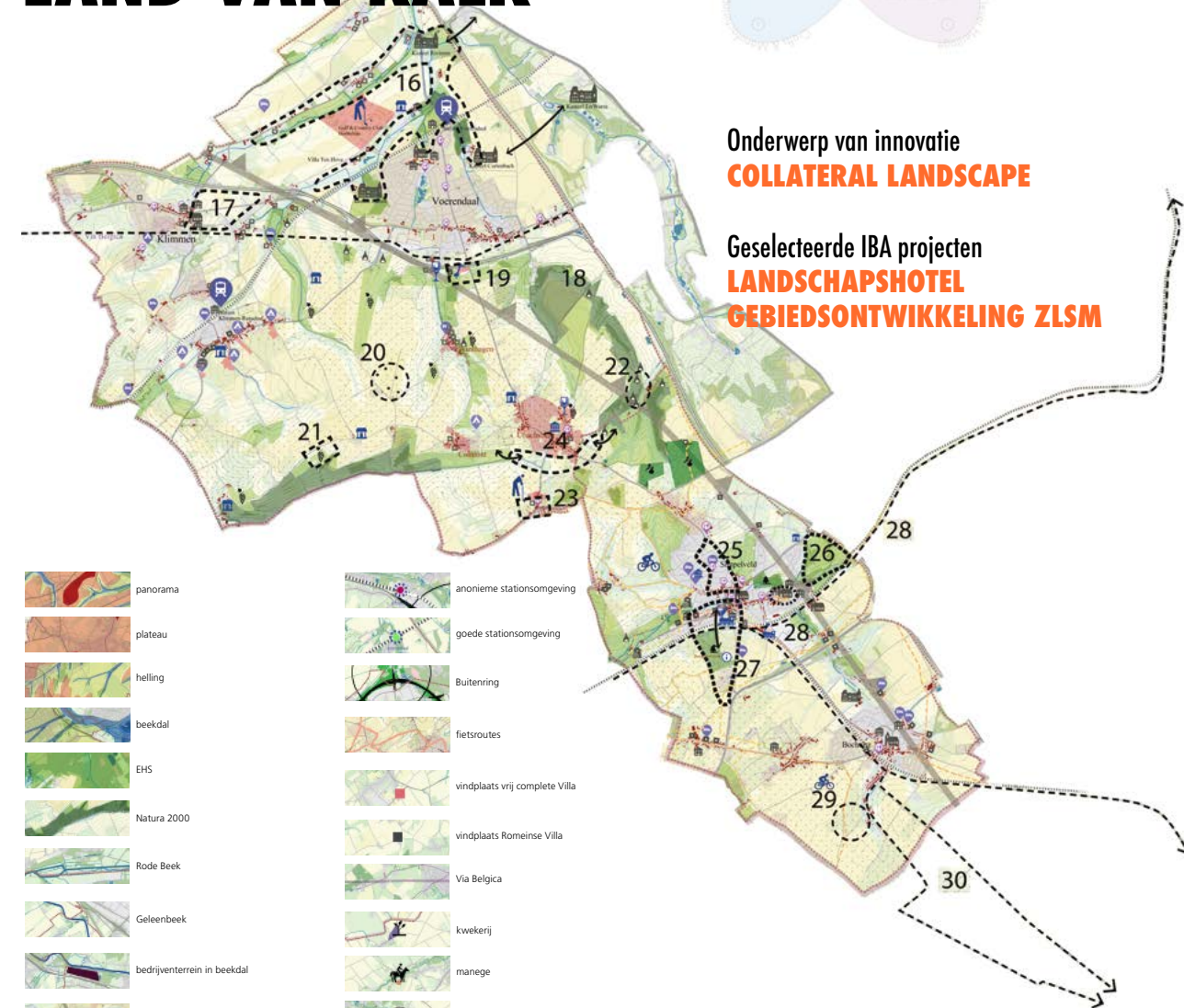
Sleutelproject

LANDELIJK GEBIED: LAND VAN KALK

Onderwerp van innovatie
COLLATERAL LANDSCAPE

Geselecteerde IBA projecten
LANDSCHAPSHOTEL
GBIEDSONTWIKKELING ZLSM

	panorama		anonieme stationsomgeving
	plateau		goede stationsomgeving
	helling		Buitenring
	beekdal		fietsroutes
	EHS		vindplaats vrij complete Villa
	Natura 2000		vindplaats Romeinse Villa
	Rode Beek		Via Belgica
	Geleenbeek		kwekerij
	bedrijventerrein in beekdal		manege
	geologische breuk		brouwerij
	Kunrader steen in de ondergrond		boomgaard
	historische bebouwing in een kern		wijnboerderij
	na-oorlogse dorpsuitbreiding		wijngaard
	monumenten		

TOERISTISCHE KANSEN LAND VAN KALK

- landchapspark kasteelhoeves Voerendaal
- Villa de Proosdij met Romeinse Hortus
- Land van Kalk / Fluistertoren
- Land van Kalk / infocentrum Kunrader steengroeve
- Land van Kalk / pop up hotel
- Land van Kalk / wijngoed Fromberg op de Vrakelberg
- Land van Kalk / renoveren en ontsluiten kalkovens
- Land van Kalk / verblijfsrecreatie en dorpsrandontwikkeling bij Bernhardushoeve
- integrale dorpsrandontwikkeling zuidflank Ubachsberg
- Grote en Kleine Huls als wielervedagging
- ontsluiten natuurgebied Groeve Sweijer
- Land van Kalk / renoveren en ontsluiten kalkovens
- stationsomgeving ZSML
- tijdelijke zichtbaarheid Romeinse villa's
- fietsroute langs spoorlijn vanuit Simpelveld naar Kerkrade en Aken

LODEWIJK BALJON
landschapsarchitecten

Oerland van Kalk

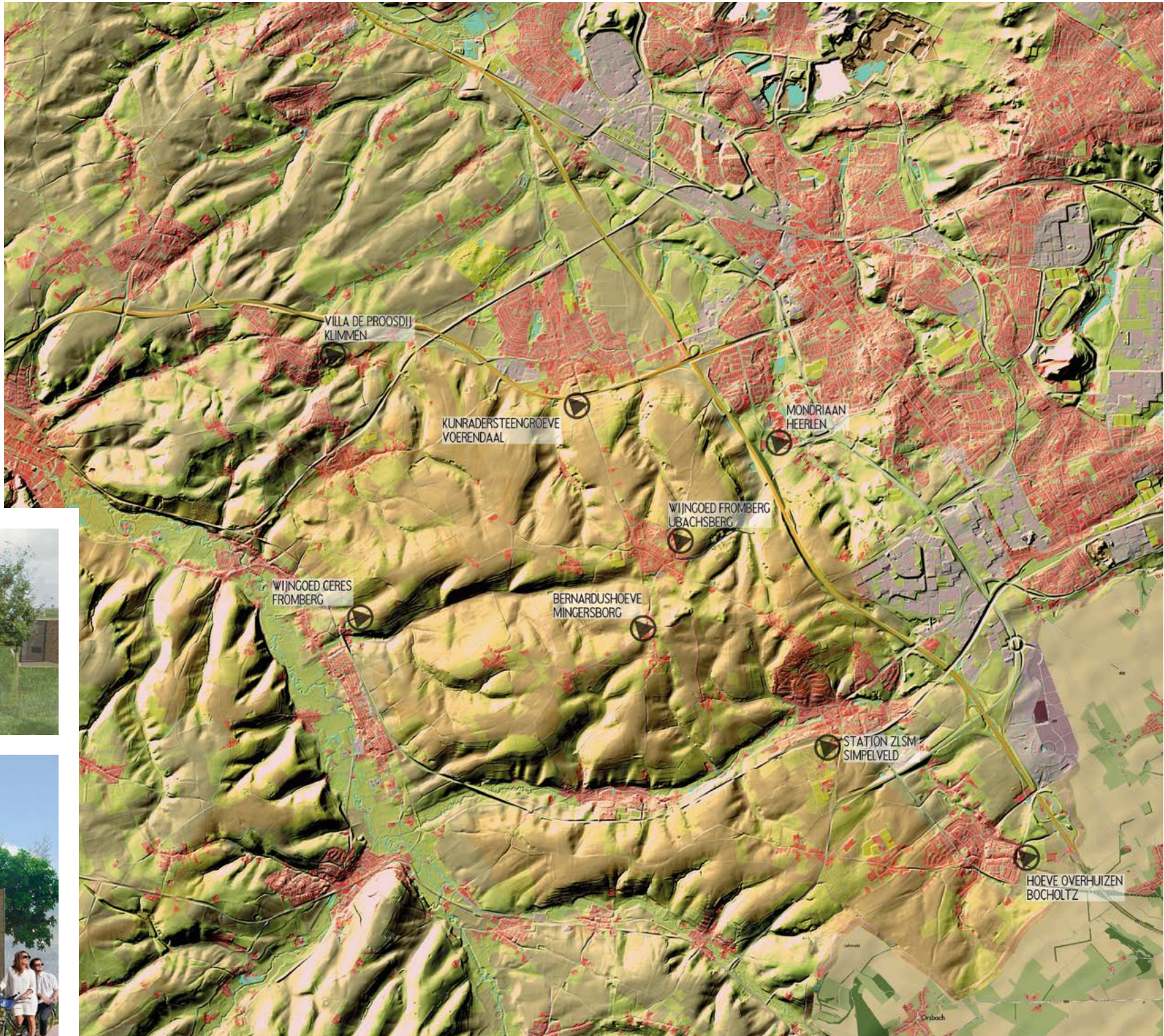
Land van Kalk is de Euregionale Kunradersteenheuvel tussen Aken en Nuth. Het gebied geldt als een van de groene clusters van Parkstad. Ondanks een rijke Romeinse en Middeleeuwse geschiedenis en een schitterend landschap, is het momenteel vooral een overgangsgebied tussen Parkstad en het Heuvelland. Het IBA-project 'Oerland' van Kalk wil een hoogwaardig toeristisch gebied creëren waar stad en land elkaar ontmoeten, waar cultuur en natuur samen worden beleefd.

Om het Plateau als een herkenbaar landschapspark neer te zetten, worden er aan de randen van het Plateau meerdere toegangspoorten naar het Land van Kalk ontwikkeld. Iedere poort heeft zijn eigen thema. Aan de noordzijde draait het om ambacht, in het westen om hospitality, in het oosten om sport en zorg en in het zuiden is het thema erfgoed.

Iedere poort krijgt tevens een Infopoint met natuurtransferium waar bezoekers hun auto kunnen parkeren en per fiets of te voet het gebied verder kunnen verkennen. De kleinschalige parkeerterreinen en wandel- en fietspaden worden gemaakt van natuurasfalt van restmateriaal uit de Kunrader Steengroeve.

#35 LAND VAN KALK
Ontwikkeld gebied 6 Land van Kalk & Beekdal
Locatie Voerendaal, Simpelveld
Projecteigenaar Coöperatieve Vereniging Land van Kalk
Concept #35.191 Mingersborg DHV en Caspar Slijpen
Landschapsarchitect
Concept #35.192 Fluistertoren Crowd-design
(participatief ontwerp)
Vliegwielt-hema Collateral Landscape
IBA Methode Landschapsstudie, overkoepelend ruimtelijk
concept, leegstandsanalyses, gebiedsstudie (Ransdaal)
Practical Gemeente Voerendaal, Gemeente Simpelveld
Website www.landvankalk.com
Investeerdere Coöperatie Land van Kalk gemeente
Voerendaal, gemeente Simpelveld
Uitvoering 2016-2020 (gepland)

december 2014 Stichting Coöperatieve Vereniging Land van Kalk
december 2014 Open Oproep IBA Parkstad met inzending 188
17 april 2015 Toekenning kandidaatstatus tijdens Transformatietheater
Herfst 2015 Visie landelijke gemeentes Parkstad
Zomer 2015 Stichting Coöperatieve Vereniging Land van Kalk (officieel)
Zomer 2016 Visie Land van Kalk
18 september 2016 Open deurendag in het Land van Kalk
september 2017 Zomerevent
oktober 2017 ontwerp verkeerssituatie Mingersborg
januari 2018 Winterevent

LANDSCHAPSHOTEL

Nieuw toeristisch verblijfsconcept voor het buitengebied van Parkstad, in het bijzonder de Plateaus van Ubachsberg en Bocholtz en de laaggelegen kernen Voerendaal en Simpelveld. Het betreft het zogenaamde vijf sterren landschap van Parkstad dat momenteel nauwelijks toeristische activiteit kent. Het Pop-up hotel omvat mobiele en zelfvoorzienende verblijfsunits die gedurende maximaal een seizoen (3 maanden) op een plek in het Land van Kalk staan. Zij bieden zo midden in de Limburgse natuur een unieke ervaring. Zie ook projecten 'Oerland' van Kalk en 'Romeinse opgravingen in Land van Kalk'.

#35.803 LANDSCHAPSHOTEL
Ontwikkeld gebied 6 Land van Kalk & Beekdal
Locatie Parkstad
Projecteigenaar Coöperatieve Vereniging Land van Kalk
Concept Z33/RE-ST
Vliegwiel-thema Collateral Landscape
IBA Methode Besloten prijsvraag, uitwerking 1 ontwerp
Practical De Eikenhof, Oostwegel Collection, Maurer United architects, Atelier van Lieshout, Inter-Alter interieurarchitecten, Import Export Architecture, Coöperatie Land van Kalk, Gemeente Voerendaal, Gemeente Simpelveld, en vele anderen
Investeerdere Coöperatie Land van Kalk, gemeente Voerendaal, gemeente Simpelveld, IBA Parkstad
Uitvoering 2016-2020 (gepland)

2 december 2015 Kooperatives Verfahren: Uitvraag Ontwerp 7 Bureau's voor pop-uphotels door IBA en Coöperatie Land van Kalk
10 mei 2016 Pitch 7 ontwerpen en selectie 4 winnaars & start haalbaarheidsfase

GEBIEDSONTWIKKELING ZLSM SIMPELVELD

De Zuid-Limburgse Stoomtrein Maatschappij (ZLSM) wil Simpelveld met het befaamde Miljoenenlijntje nog beter op de toeristische kaart zetten. Het industrieel erfgoed is zichtbaar in de werkloosden, rangeerterreinen met draaischijf, het bijzondere stationsgebouw, de seinhuisjes, de werkplaats en de stoomtreinen zelf.

Het Stationsgebied wordt ingericht als landschapspark, met een aansluiting op de kernen van Simpelveld en Bocholtz en het bungalowpark aan de overkant van het spoor. Het spoortracé legt verbindingen tussen toeristische attracties als Huize Damiaan en de Butleracademy in het oosten en wijngoed Fromberg in het westen. Toeristische fietsverbindingen naar zowel Parkstad en Aken vormen een belangrijk onderdeel van het project. Het Stationsgebied fungeert ook als zuidpoort naar het Land van Kalk.

In oktober 2016 heeft IBA Parkstad, samen met ZLSM, gemeente Simpelveld en ondernemers, een workshopweek georganiseerd waarbij alle routes en projecten zijn onderzocht. Op basis van deze studies worden de projecten verder uitgewerkt.

#37 ZLSM
Ontwikkeld gebied 6 Land van Kalk & Beekdal
Locatie Simpelveld
Projecteigenaar Gemeente Simpelveld
Concept Heusschen ~ Copier
Vliegwiel-thema Collateral Landscape
IBA Methode Partizipatives Verfahren (workshopsessie), Gebiedsvisie, Practical Provincie Limburg, gemeente Simpelveld
Public Daan Bours (participatietraject)
Uitvoering 2016-2020 (gepland)

december 2014 Oprichting Coöperatie
24 juni 2016 Toekenning kandidaatstatus tijdens Presentatie IBA Uitvoeringsprogramma
Herfst 2015 Onderzoek Lodewijk Baljon Landschapsarchitecten naar de toeristische ontwikkeling in de VONSS-gemeenten
Zomer 2015 Officiële bekrachtiging Coöperatie
Zomer 2016 Onderzoek Lodewijk Baljon Landschapsarchitecten naar de deelprojecten in het Land van Kalk
18 september 2016 Open deurendag in het Land van Kalk
30 oktober 2016 Workshopsessie
januari 2017 Gebiedsvisie ZLSM
september 2017 Start participatietraject Daan Bours

Sleutelproject

GROEN FIETS- & WANDELNETWERK

Onderwerp van innovatie

COLLATERAL LANDSCAPE

Geselecteerde IBA projecten

LEISURE LANE

#12 LANE

Ontwikkeld gebied 2 Stedelijke Parken

Locatie Kerkrade/Landgraaf/Heerlen/Nuth/Brunssum

Projecteigenaar Provincie Limburg

Concept Piet Oudolf, Bosch-Slabbers

Landschapsarchitecten

Vliegwielt-hema Collateral Landscape

IBA Methode Partizipatives Verfahren (workshopweek), overkoepelende visie, onderzoek economisch effect

Practical Gemeente Landgraaf, Heerlen, Nuth, Brunssum, Kerkrade. Parkstad Limburg, Provincie Limburg, Decisio

Academy Zuyd Hogeschool (Plan van Aanpakstudies), TU Berlin en Wageningen Universiteit (stedenbouwkundige visies)

maart 2016 Inventarisatie-meting partijen

24 juni 2016 Toekenning kandidaatstatus tijdens Presentatie IBA Uitvoeringsprogramma

26-30 september 2016 Workshopweek Leisure Lane. Intensieve workshop met 2' n 50 deelnemers. Ingeleid door experts op gebied van o.a. Fietsinfra. en Leisureconcepten. Routetraject verkend, bediscusseerd en in kaart gebracht.

november 2016 Visie Leisure Lane door Bosch-Slabbers

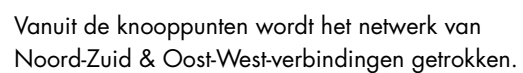
Q2 2017 Relisatie Proefstrook Leisure Lane in Brunssum

LEISURE LANE

Velibs, Witte Fiets, Bycyclen, Metropolradruhr, Boris bike: in een beetje wereldstad is de fiets niet meer weg te denken. In de regio Parkstad wordt de komende jaren een unieke doorgaande fiets -en wandelroute met internationale allure aangelegd. Een route die de aantrekkelijke groengebieden en stedelijke parken met elkaar verbindt.

De route is recreatief, maar heeft ook praktische voordelen voor Parkstedelingen die op de fiets naar het werk, naar familie of naar huis gaan. Ook toeristen die deze streek nog niet kennen, kunnen de regio op een andere manier ontdekken. De Leisure Lane is meer dan een breed pad waar je op kunt fietsen, wandelen of skaten. Het is ook een plek waar je mensen ontmoet en waar je kunt genieten van een mooi uitzicht op de prachtige landschappen die Parkstad rijk is. De route voert langs veel attracties en bezienswaardigheden, zoals landgoederen, kastelen, mijnkolonies, musea en speelplekken. Het is een uitnodigende plek waar iets te beleven valt. De Leisure Lane zet de regio op een bijzondere manier op de kaart.

Sleutelproject

STEDELIJKE PARKEN

Onderwerp van innovatie
COLLATERAL LANDSCAPE

Geselecteerde IBA projecten
**REGIONAAL SYMBOOL WILHELMINABERG
DE GROEVENGORDEL**

#08 WILHELMINABERG
Ontwikkeld gebied 2 Stedelijke Parken
Locatie Landgraaf, Gravenrode
Projecteigenaar Gemeente Landgraaf
Concept Ney+Partner, Rau
Vliegwielt-hema Collateral Landscape
IBA Methode Kooperatives Verfahren, ontwerp,
raming, technische haalbaarheid, procesma-
nagement
Practical Snowworld
Academy Jön Kristinsson

december 2014 Open Oproep IBA Parkstad met
inzending 058
17 april 2015 Toekenning kandidaatstatus tijdens
Transformatietheater
22 februari 2016 Kooperatives Verfahren:
Uitvraag Visiepresentatie 3 Bureau's voor Skihal
SnowWorld en Top Wilhelminaberg
januari 2017 Visiepresentatie 2 winnaars & start
haalbaarheidsfase

REGIONAAL SYMBOOL WILHELMINABERG

In januari 2017 heeft IBA Parkstad een iconisch ontwerp gepresenteerd voor de top van de Wilhelminaberg als voormalige mijnsteenbergh. Het ontwerp is gekozen door een jury onder leiding van curator Jo Coenen. Doelstelling is om de top van de Wilhelminaberg tot een waardevol oriëntatiepunt voor de regio te laten uitgroeien.

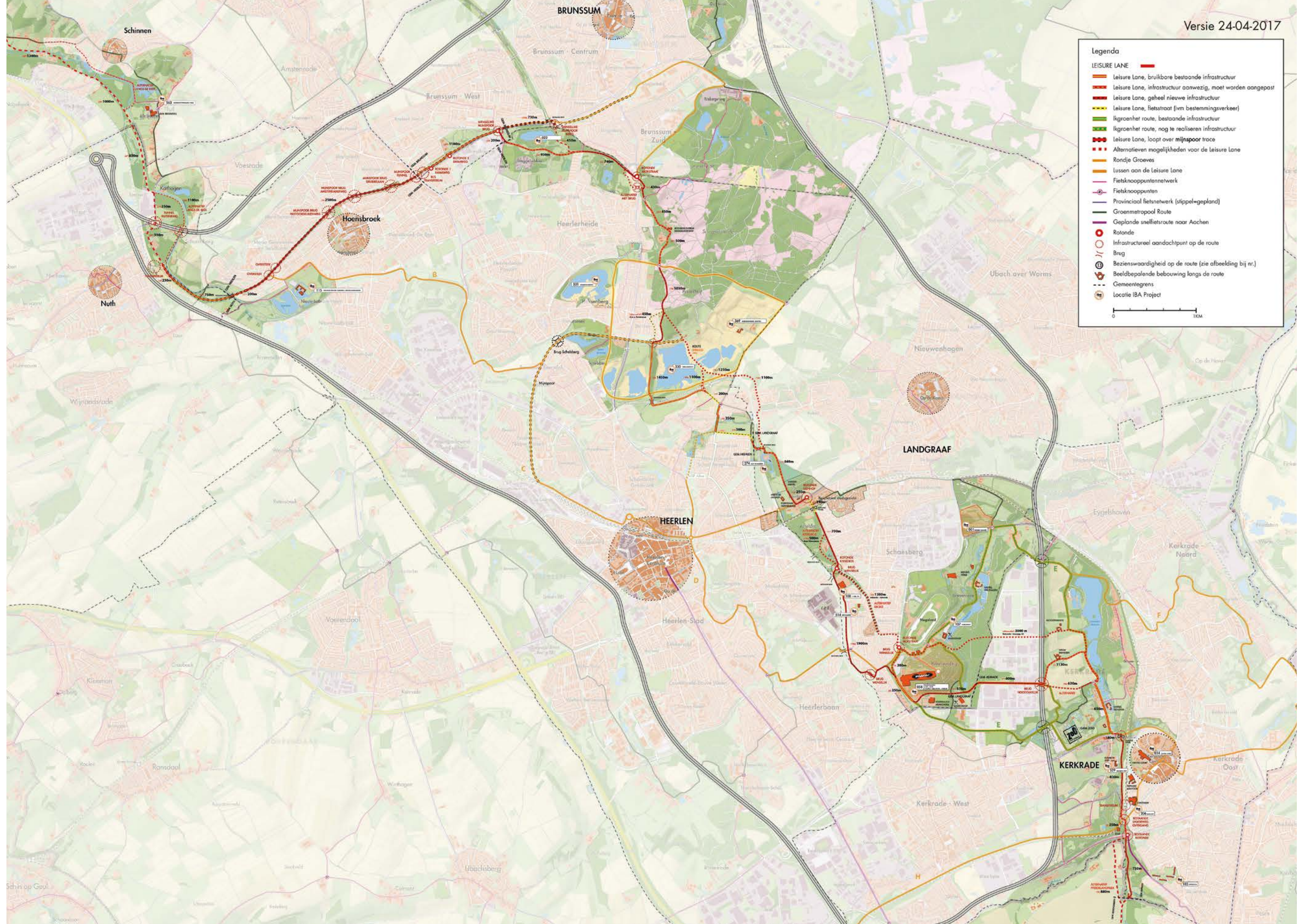
Het winnende ontwerp voor de top van de steenberg is van ontwerp bureau NEY +partners. Deze Oloïde – een geometrische figuur bestaande uit twee golvende cirkels die samen een 8-vorm maken – ligt in het verlengde van de in het oog springende trappartij. Het 38-meter hoge bouwwerk is eveneens via deze trappen begaanbaar en biedt bezoekers een uniek uitzicht over de Euregio.

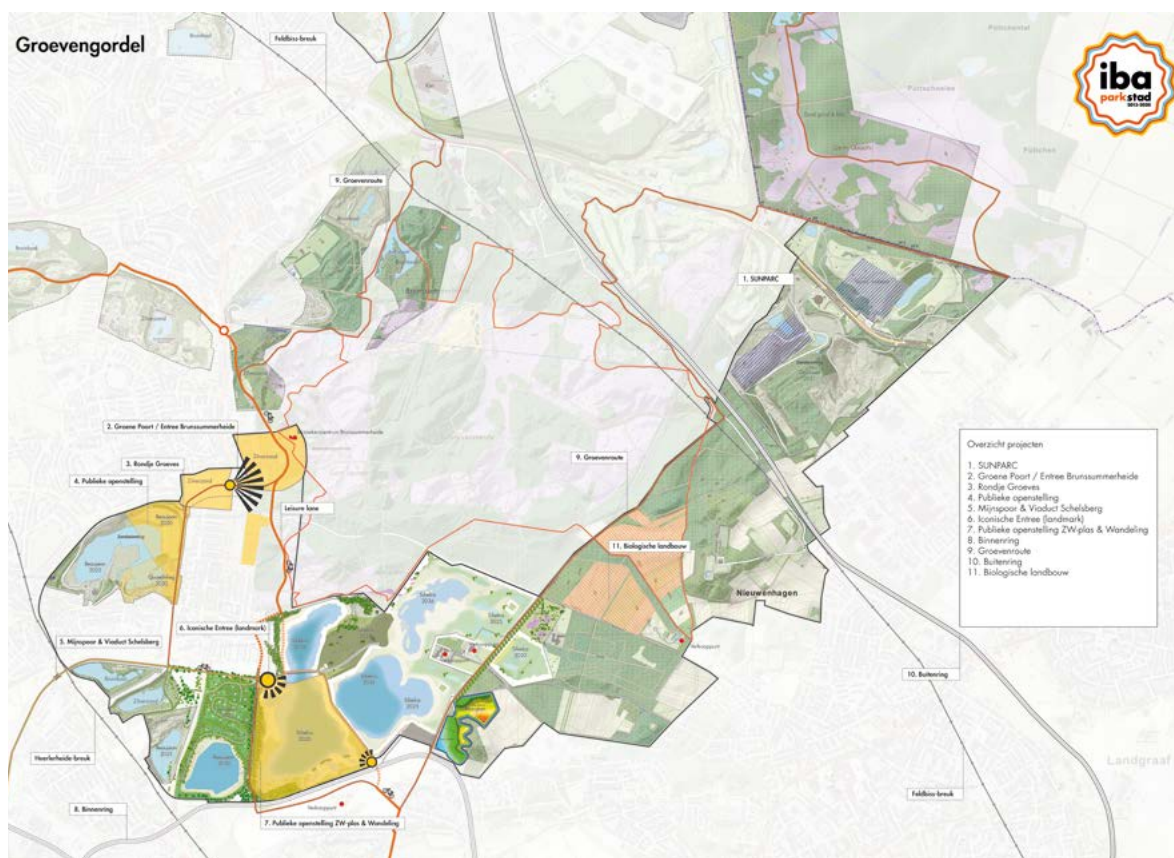
IBA Parkstad nam, in samenwerking met SnowWorld en gemeente Landgraaf, het initiatief tot de herontwikkeling van de Wilhelminaberg in Landgraaf. Drie gerenommeerde ontwerp bureaus kregen de opdracht om de populaire top van de steenberg tot een belangrijk landmark te maken. Een vakjury maakte een keuze uit de verschillende voorstellen. 'Het plan is van een buitengewone kwaliteit en voorziet in de gevraagde swing voor de regio', schrijft de jury in haar eindrapportage.

Een van de opgaves van IBA Parkstad is het verbeteren van de oriëntatie in de regio. Een beeldbepalend landmark is daarbij onmisbaar. Met de herontwikkeling van de top heeft de Wilhelminaberg de potentie om een tot de verbeelding sprekend herkenningspunt te worden voor Parkstad.

Deze presentatie markeert het einde van de eerste fase in de doorontwikkeling van de Wilhelminaberg. In de volgende fase gaat IBA Parkstad met haar partners op zoek naar draagvlak en uitvoeringskracht om het gekozen ontwerp te realiseren.

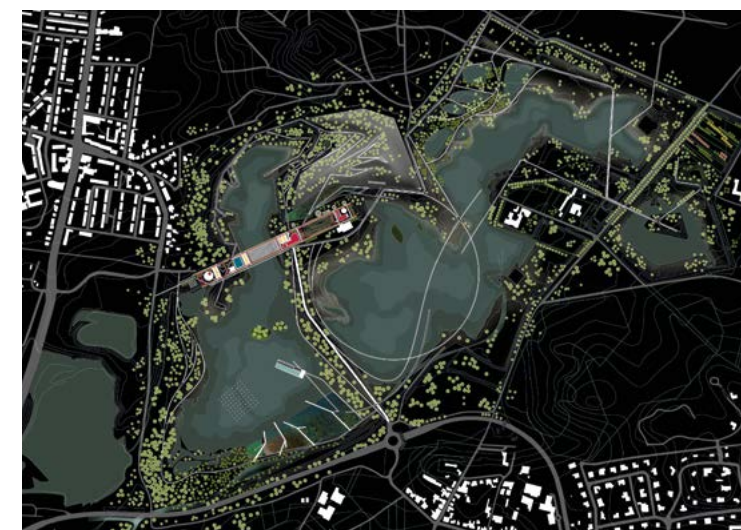

DE GROEVENGORDEL

IBA zet de deuren van de zandgroeves in Parkstad open. De groeves, die voorheen gesloten waren voor publiek, worden geleidelijk getransformeerd tot openbare natuurgebieden. IBA werkt, samen met partners, aan een nieuwe en duurzame herbestemming van deze kunstmatige landschappen.

IBA wil een deel van een van deze groeves komend voorjaar al tijdelijk openstellen voor het publiek. Drie internationale ontwerpteams hebben middels een Kooperatives Verfahren een transformatievisie opgesteld. IBA werkt hierin nauw samen met gemeente Heerlen, de ontgrondingsbedrijven en Provincie Limburg.

#10 GROEVENGORDEL Ontwikkelgebied 2 Stedelijke Parken

Locatie Beaujeangroeve Vrieheide en Sibeltogroeve Brunssummerheide
Projecteigenaar Zilverzand Exploitatie Beaujean B.V en SCR Sibeltco NV

Concept #10.230 Sibeltogroeve AWP & GROSS.MAX. & Prantals-Desours Architects & Associates

Concept #10.531 Beaujeangroeve Gijs Van Vaerenbergh

Vliegwielt-hema Collateral Landscape
IBA Methode Kooperatives Verfahren, ontwerp, projectmanagement

Practical Gemeente Landgraaf, Gemeente Heerlen, Natuurmonumenten en de Provincie Limburg

december 2014 Open Oproep IBA Parkstad met inzending 230 Sibeltogroeve

17 april 2015 Toekenning kandidaatstatus tijdens Transformatietheater

sep 2016 Kooperatives Verfahren: Uitvraag Visiepresentatie 3 Bureau's voor Sibeltogroeve

juli 2017 Ontwerp Beaujeangroeve

juli 2017 Haalbaarheid omgeving mijnsteenberg Sibeltco

Sleutelproject

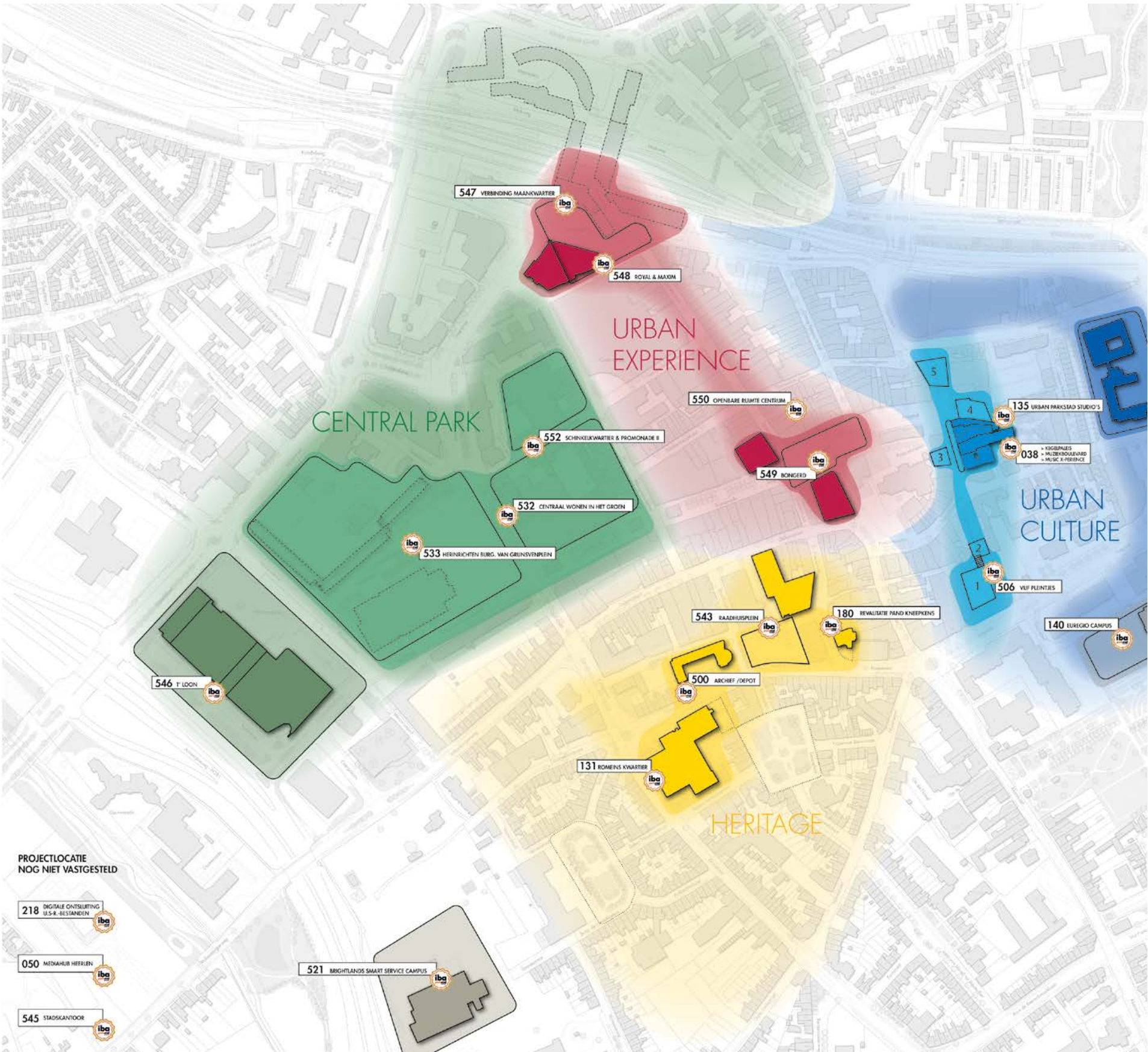
HEERLEN CENTRUM

Onderwerp van innovatie
RE-USE & REMODELLING

Geselecteerde IBA projecten
CENTRAL PARK
ROMEINS KWARTIER
WINKELGEBIED KERN & STATIONSGBIED
KEGELPALEIS > MUSIC X-PERIENCE

De projectvoorstellen in het centrum van Heerlen uit de Open Oproep van IBA in 2014

De 4 gebieden van Heerlen Centrum met ieder hun eigen dynamiek en identiteit. De IBA Kandidaat-projecten sluiten hierop aan.

#01 CENTRAL PARK
 Ontwikkelgebied 1 Centrum Parkstad
 Locatie Heerlen, Heerlen-Centrum
 Projecteigenaar Gemeente Heerlen
 Vliegwielt-hema Re-Use & Remodelling
 IBA Methode Kooperatives Verfahren, stedenbouw-
 kundige studie, leegstandsstudie
 Academy Universiteit Hasselt
 Uitvoering 2019-2022 (gepland)

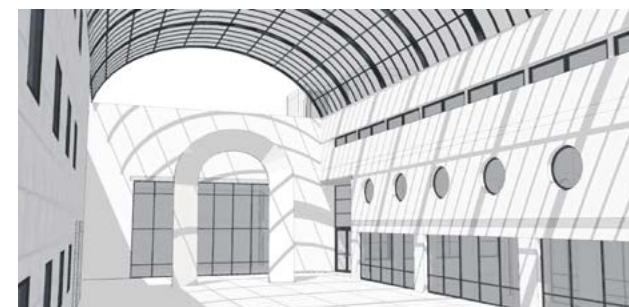
Q1 2016 Pilot uit IBA Ontwikkelgebied 1
 Centrum Parkstad naar aanleiding van
 inzendingen Open Oproep
 Zomer 2016 Bidboek Urban Heerlen
 Zomer 2016 Tijdelijk Park Urbana tijdens
 Cultura Nova
 Eind 2016 Verwerving Schinkelkwadrant-Zuid
 januari 2017 Kooperatives Verfahren:
 uitvraag Visiepresentatie 2 Teams van een
 architectenbureau en een landschapsbureau
 mei 2017 Visiepresentatie winnaar & start
 haalbaarheidfase

CENTRAL PARK

Gemeente Heerlen maakte in december vorig jaar bekend dat zij een deel van Schinkelkwadrant-Zuid koopt. Een aantal architectenbureaus hebben middels een Kooperatives Verfahren een stedenbouwkundige visie opgesteld. Dit wordt nu geïntegreerd tot één ontwerp. Uitgangspunt daarbij is een transformatie van een stenige ruimte tot een aantrekkelijk gebied om te wonen in het groen in combinatie met een significante vermindering van het kernwinkelgebied. Dit is een belangrijke eerste stap naar de realisatie van een Central Park in de binnenstad van Heerlen.

Op basis hiervan zal de gemeente Heerlen een nieuw bestemmingsplan opstellen en het ontwerp van de nieuwe openbare ruimte laten uitwerken. In 2019 zal de uitvoering van een belangrijk deel van het Central Park plaatsvinden.

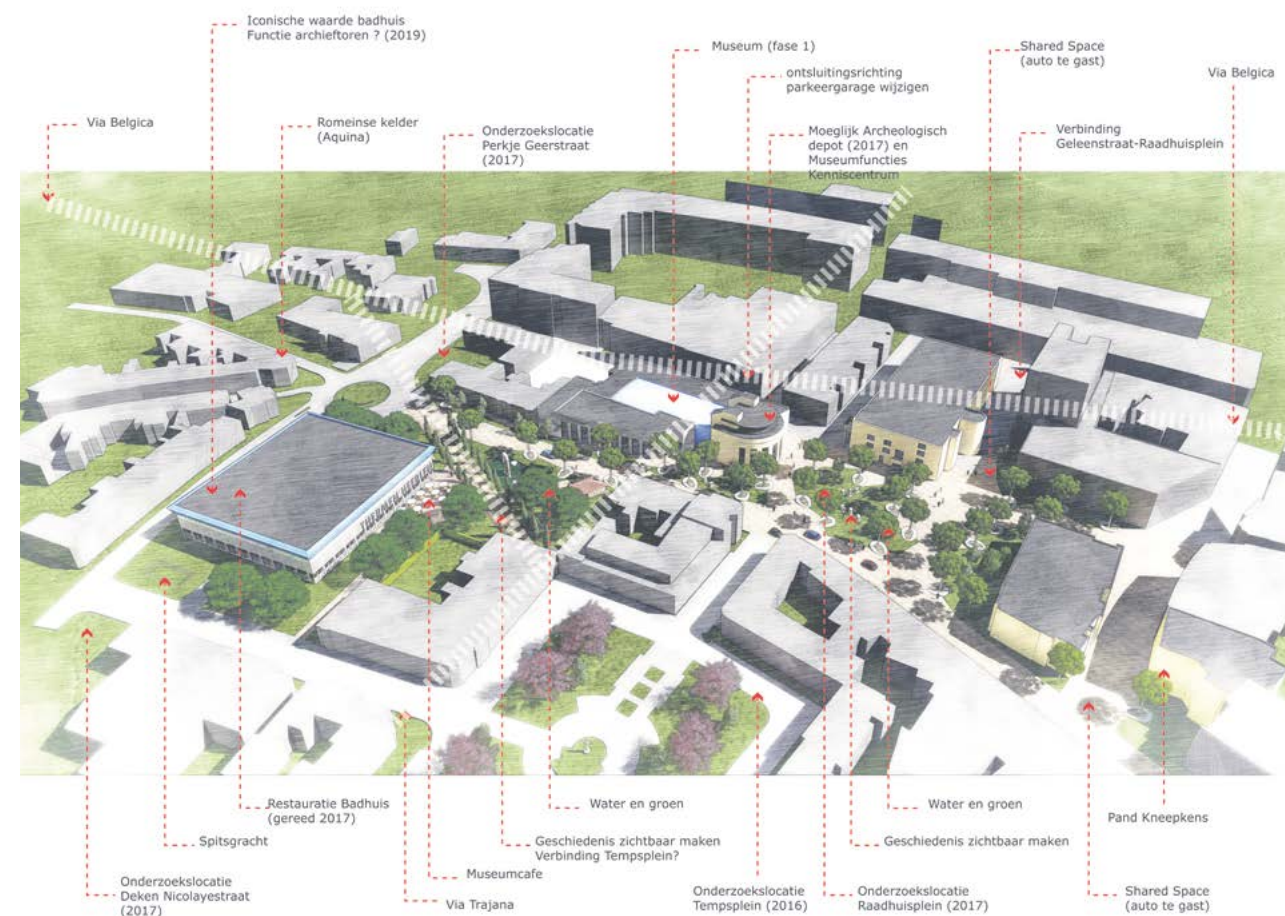

ROMEINS KWARTIER

Voor het versterken van de Romeinse identiteit van het centrum van Heerlen, vinden archeologische opgravingen in de openbare ruimte plaats. Deze vormen de basis voor een herinrichtingsplan van een aantal pleinen, waarbij het zichtbaar maken van de archeologische vondsten hoge prioriteit heeft.

#02 ROMEINS KWARTIER
 Ontwikkelgebied 1 Centrum Parkstad
 Locatie Heerlen, Heerlen-Centrum
 Projecteigenaar Gemeente Heerlen
 Vliegwielt-hema Re-Use & Remodelling, Clever Heritage
 IBA Methode Visie Openbare Ruimte
 Practical Thermenmuseum
 Academy Universiteit Hasselt, IUAV Venice, Sapienza Roma
 Uitvoering 2018-2019 (gepland)

december 2014 Open Oproep IBA Parkstad met
 inzending 131
 april 2015 Toekenning kandidaatstatus tijdens
 Transformatietheater
 juli 2016 Komst Provinciaal Archeologisch Depot naar
 Heerlen

WINKELGEBIED KERN & STATIONSGBIED

Door een verdere economische versterking van de centrale as vanaf de Royal tot de Bongerd wordt het nieuwe retailcluster Maankwartier verbonden met het bestaande winkelhart. Daartoe zal het Zuidplein worden heringericht en wordt het Rijksmonument Royal herbestemd. Ook wordt fors geïnvesteerd in gevelverbetering.

De verschillende ingrepen in de openbare ruimte zullen vanuit een integraal stedenbouwkundig kader voor het centrum worden gestructureerd.

#05 WINKELGEBIED KERN
Ontwikkelgebied 1 Centrum Parkstad
Locatie Heerlen, Heerlen-Centrum
Projecteigenaar Gemeente Heerlen
Vliegwielt-hema Re-Use & Remodelling
IBA Methode Visie Openbare Ruimte
Academy Universiteit Hasselt
Uitvoering 2017-2020 (gepland)

24 juni 2016 Toekenning kandidaatstatus tijdens
Presentatie IBA Uitvoeringsprogramma
27 oktober 2016 Oplevering eerste deel

KEGELPALEIS > MUSIC X-PERIENCE

Poppodium NIEUWE NOR wil het huidige gebouw, samen met het naastgelegen Kegelpaleis, omvormen tot een nieuw poppodium met twee zalen: Talentenpodium (huidige zaal) met een maximale capaciteit van 350 en een zaal met plaats voor 600 tot 700 bezoekers. De huidige '350 zaal' wordt door het verwijderen van het podium multifunctioneel inzetbaar voor kleine concerten, dance-optredens en festivals en kan bovendien door Arcus als werkervaringspodium worden gebruikt. Daarnaast komt er een zaal met een capaciteit van 600 tot 700, waarmee we de artiesten die nu vaak Parkstad overslaan een plek kunnen bieden.

#03.038 KEGELPALEIS > MUSIC X-PERIENCE
Ontwikkelgebied 1 Centrum Parkstad
Locatie Heerlen, Heerlen-Centrum
Projecteigenaar Gemeente Heerlen
Concept ARCHITECTENZAAK
Vliegwielt-hema Re-Use & Remodelling
IBA Methode Businessplan in 4 varianten
Practical Poppodium NIEUWE NOR,
The Notorious IBE, Mine your Own

december 2014 Open Oproep IBA Parkstad met
inzending 038
april 2015 Toekenning kandidaatstatus tijdens
Transformatietheater
Zomer 2017 Tijdelijk Hotel Park Urbana op de
5 pleintjes

Sleutelproject

CENTER COURT KERKRADE

Center Court is de opening van het stadshart van Kerkrade naar het landschapspark Park Gravenrode. Hiermee wordt de totale transformatie van het centrum op voorbeeldige wijze afgerond. De gemeente Kerkrade werkt samen met projectontwikkelaar Wyckerveste en Heton Sport aan plannen voor de herbestemming en nieuwbouw op en rond het voormalige ziekenhuisterrein; een bundeling van bewegen, sport, kennis, onderwijs en (gezondheids-)zorg op het Atriumterrein.

IBA Parkstad heeft in mei 2016 in een Kooperatives Verfahren, samen met de betrokken partijen, een prijsvraag uitgeschreven onder drie gerenommeerde landschapsbureaus. De jury, onder leiding van IBA-curator Jo Coenen, heeft gekozen voor het ontwerp van KettingHuls. Daarnaast wordt er een integrale duurzaamheidsvisie ontwikkeld die betrekking heeft op het hele gebied.

Gemeente Kerkrade onderzoekt nu de financiële haalbaarheid van het gehele plan, waarna bij een positief Raadsbesluit een meer gedetailleerde planning kan worden opgesteld.

Onderwerp van innovatie

RE-USE & REMODELLING

Geselecteerde IBA projecten

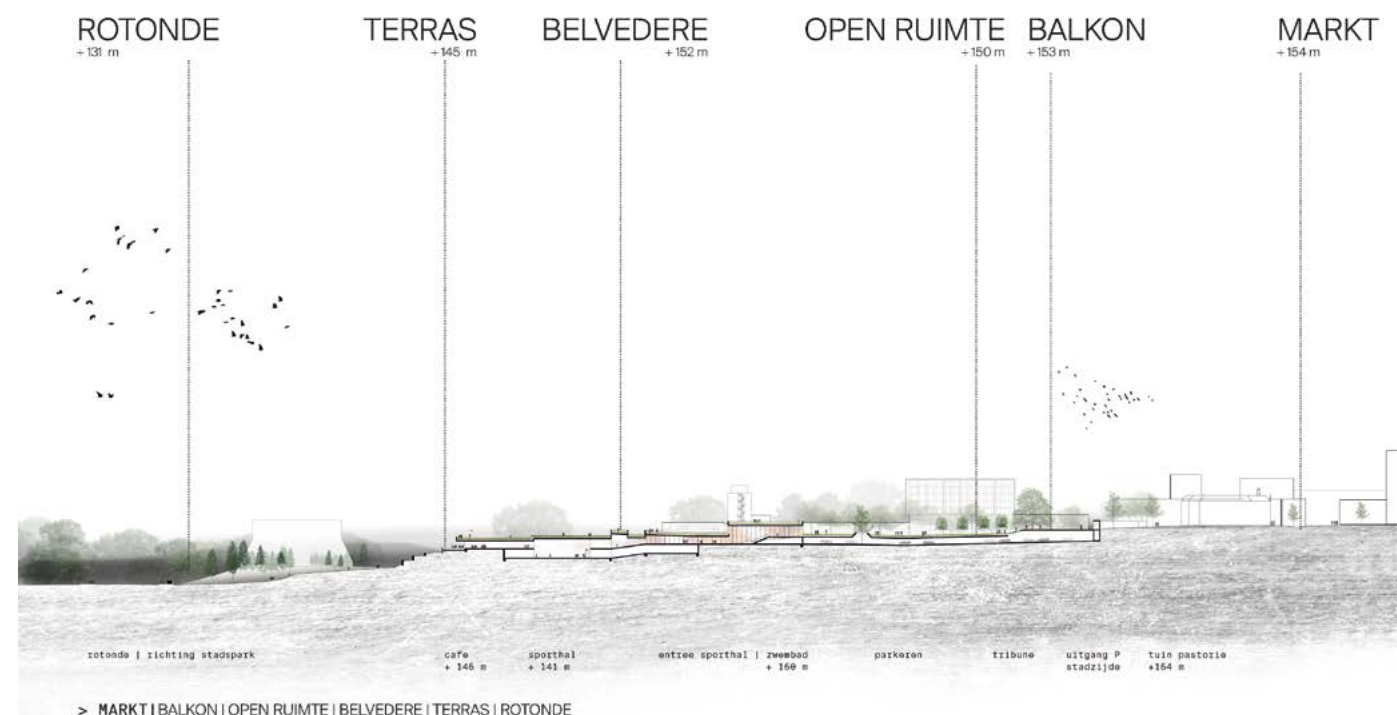
CENTER COURT KERKRADE

#29 CENTER COURT
 Ontwikkeld gebied 5 Zuidstad
 Locatie Kerkrade, Kerkrade-Centrum
 Projecteigenaar Wyckerveste BV, Heton Kerkrade
 BV en Partners
 Concept KettingHuls
 Vliegwielt-hema Re-Use & Remodelling
 IBA Methode Kooperatives Verfahren,
 stedenbouwkundig ontwerp,
 duurzaamheidsambitie, denksessie
 Practical Gemeente Kerkrade, Dreessen Willemse
 Architecten, Tertium, Provincie Limburg
 Uitvoering 2017-2020 (gepland)

december 2014 Open Oproep IBA Parkstad met
 inzending 034
 17 april 2015 Toekenning kandidaatstatus
 tijdens Transformatie theater
 26 februari 2016 Kooperatives Verfahren:
 Uitvraag visiepresentatie 3 architectenbureau's
 29 juni 2016 KettingHuls Winnaar
 Q2 2017 Duurzaamheidsdoelstellingen
 vaststellen
 juli 2017 Start uitvoering

CENTER COURT KERKRADE

Sleutelproject

2 WIJKEN
 STEDENBOUW MET TECHNISCHE
 EN MAATSCHAPPELIJKE
 INNOVATIES

Onderwerp van innovatie
 RE-USE & REMODELLING

Geselecteerde IBA projecten
 TREEBEEK
 ENERGIEK HEILUST

#20 TREEBEEK
 Ontwikkelgebied 3 Noordstad
 Locatie Brunssum, Treebeek
 Projecteigenaar Gemeente Brunssum, Woningstichting Wonen Zuid
 Concept Franz Ziegler
 Vliegwielt-hema Re-Use & Remodelling
 IBA Methode Supervisie, gebiedsvisie
 Practical Gemeente Brunssum
 Academy Zuyd University, gezondheidszorg, Werk-Leerplek; TUdelft studio S2
 Public Theo Hoen Wellness Center, Benito Dean Dansschool, Parelloep, Huisarts Wim Bruls, Meander, Kerkbestuur, PLUS supermarkt, Buurtwerk Ria Pia
 Uitvoering 2016-2017 (gepland)

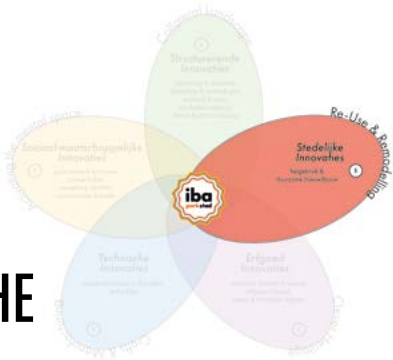
23 mei 2016 Pilotproject Ontwikkelgebied Noordstad
 24 juni 2016 Toekenning kandidaatstatus tijdens Presentatie IBA Uitvoeringsprogramma
 3 november 2016 Gemeente Brunssum en Wonen-Zuid tekenen prestatieafspraken

TREEBEEK

De Brunssumse wijk Treebeek bevindt zich in een grootschalige herstructureringsfase. De afgelopen jaren zijn wezenlijke stappen gezet in de verbetering van de kwaliteit van de wijk. De plannen van woningstichting Wonen Zuid en de gemeente Brunssum hebben ertoe bijgedragen dat deze voormalige mijnkolonie een nieuwe waarde heeft gekregen. De renovatie van de markante mijnwerkerswoningen is bijna afgerond. Rondom het Treebeekplein, dat het hart van de monumentale wijk vormt, is een hoogwaardig nieuwbouwproject gerealiseerd dat naadloos aansluit op het bestaande erfgoed van arbeiderswoningen.

In het masterplan van de Gemeente Brunssum zijn er nog plekken waar mogelijke nieuwbouw plaatsvindt. Bij de realisatie van deze woningen wordt gekeken naar de mogelijkheid sloopafval te hergebruiken en cradle-to-cradle te bouwen. De openbare ruimte van de wijk krijgt het thema ‘Treebeek in beweging’ en wordt samen met bewoners, bedrijven en jeugd uit de buurt ingericht.

#34 ENERGIEK HEILUST
 Ontwikkelgebied 5 Zuidstad
 Locatie Kerkrade, Kerkrade-West
 Projecteigenaar HEEMwonen
 Vliegwielt-hema Re-Use & Remodelling
 IBA Methode Exposure
 Practical HEEMwonen, Smeets Bouw en partners
 Uitvoering 2018-2020 (gepland)

24 juni 2016 Toekenning kandidaatstatus tijdens Presentatie IBA Uitvoeringsprogramma

ENERGIEK HEILUST

Energiek Heilust bestaat uit een cluster van verschillende projecten, waaronder verduurzaming van bestaande woningen, sloop en de bouw van energiewoningen. De succesvolle transitie naar een duurzame en toekomstbestendige wijk met een nieuwe identiteit heeft een voorbeeldfunctie voor andere wijken met een vergelijkbare opgave in de Parkstadregio.

Het bijzondere aan dit project is dat door meerdere partijen de wijk in zijn totaliteit te getransformeerd wordt. Binnen deze overkoepelende ambitie zijn er verschillende toepassing en oplossingen bedacht die samen zorgen voor een toekomst- en levensloopbestendige wijk. Een wijk waar alle doelgroepen, van jonge starters op de woningmarkt tot mindervalide senioren, op een duurzame en eigentijdse wijze met elkaar kunnen samenleven.

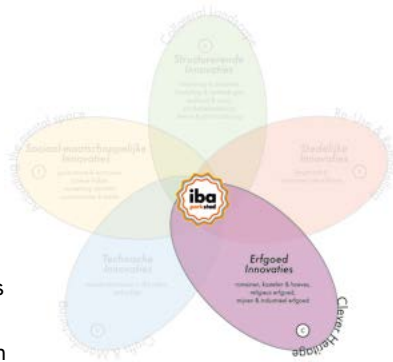
Sleutelproject

ERFGOED

De restauratie en herbestemming van cultureel en religieus erfgoed is een van de speerpunten van IBA Parkstad. De regio Parkstad kampt met veel leegstaande monumenten, zoals kastelen, hoeves, kerken en kloosters, die vaak in verval dreigen te raken. Door te zoeken naar duurzame exploitatie en eigenaarschap behoudt IBA, samen met organisaties, overheden en vrijwilligers uit de regio, de gebouwen voor toekomstige generaties. De kerken en kloosters in de regio hebben namelijk een maatschappelijke functie. Het zijn waardevolle oriëntatiepunten voor de regio die herinneren aan het Rooms-Katholieke verleden van de Oostelijke Mijnstreek.

Door een samenhang te creëren tussen individuele objecten in een integrale visie, worden de kernkwaliteiten en economische potenties van erfgoed verder versterkt. Het vormen van een netwerk en het maken van verbindingen garanderen duurzaam behoud van waardevolle gebouwen voor de regio.

IBA Parkstad is nooit zelf de projecteigenaar of kartrekker van een project, maar werkt als katalysator in het proces van herbestemming en verduurzaming. Door IBA-thema's als erfgoedinnovatie (Clever Heritage) te combineren met vastgoedinnovaties (Re-Use & Remodelling) en technische innovaties (Crafts & Manufacturing) worden nieuwe methoden ontwikkeld die breed toepasbaar zijn op erfgoed in de regio.

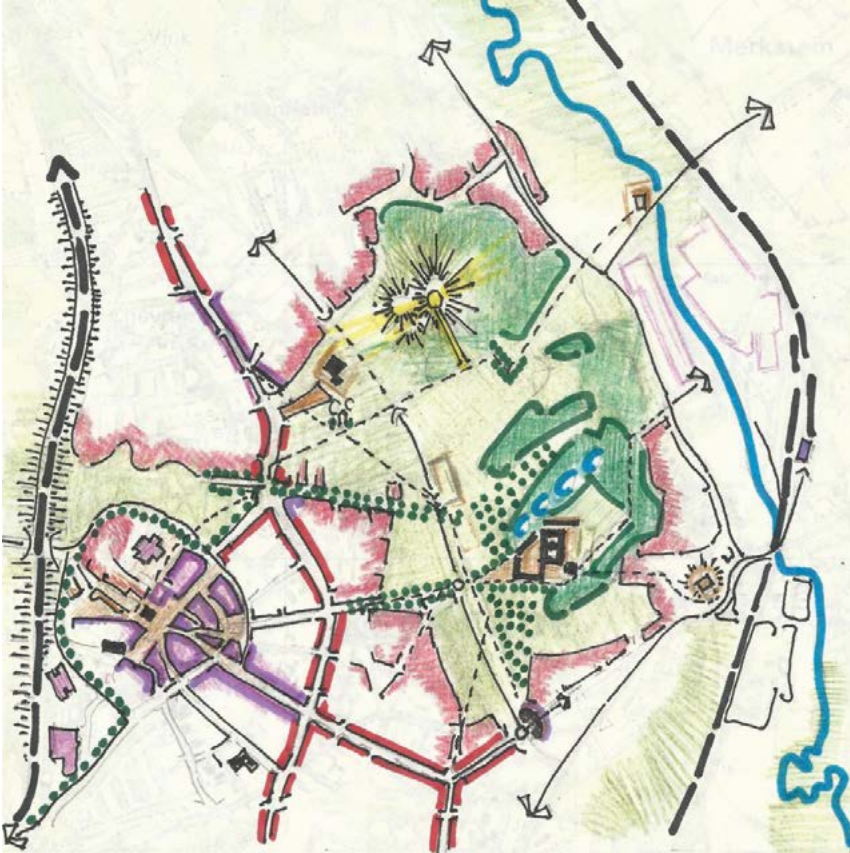

Onderwerp van innovatie

CLEVER HERITAGE

Geselecteerde IBA projecten

ROLDUC ROMEINS VILLALANDSCHAP

ROLDUC

Het monumentale pand van Abdij Rolduc in Kerkrade is meer dan 900 jaar oud. Rolduc is tevens het grootste Rijksmonument van Nederland. IBA zoekt, samen met partners uit de regio naar een herbestemming van de lege schoolgebouwen en het verduurzamen van het totale complex. Rolduc moet zo energie-neutraal mogelijk worden gemaakt. Ook het realiseren van studieruimtes, benutting van de leefomgeving, ontwikkeling van de groene omgeving en de versterking van de historische driehoek zijn belangrijke aspecten. Op dit moment wordt in nauwe afstemming met het bisdom en gemeente Kerkrade door IBA gewerkt aan een ontwikkelingsvisie voor de oudste abdij van Nederland.

#33 ROLDUC
Ontwikkeld gebied 1 Centrum Parkstad
Locatie Heerlen, Heerlen-Centrum
Projecteigenaar Abdij Rolduc
Vliegwielt-thema Clever Heritage
IBA Methode Visie buitenruimte, task force
Practical NRF, RCE, Gemeente Kerkrade,
Bisdom, Provincie Limburg, REA + verscheidene
werkgroepen
Uitvoering 2017-2020 (gepland)

december 2014 Open Oproep IBA Parkstad met
inzending 086
17 april 2015 Toekenning attentionstatus tijdens
Transformatietheater
24 juni 2016 Toekenning kandidaatstatus tijdens
Presentatie IBA Uitvoeringsprogramma
Q4 2016 Samenstelling Taskforce Rolduc
Q2 2017 Visie
Q3 2017 Businesscase

ROMEINS VILLALANDSCHAP

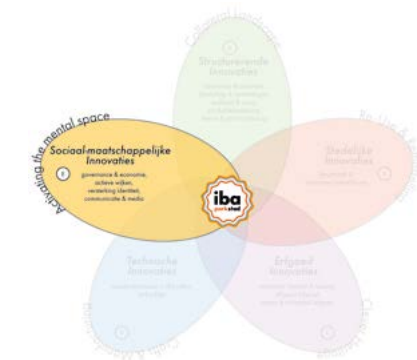
De Romeinse aanwezigheid in Parkstad is bij velen bekend, terwijl de omvang en rijkdom er van veel beter zichtbaar gemaakt en verdiept kan worden. Vondsten van Voerendaal tot Bocholtz en Aachen wijzen op een rijk leven op Romeinse boerderijen ('villa rustica'). Nieuwe activiteiten zoals onder andere verplaatsbare Romeinse landschapshotels, natuursauna's in voormalige kalkovens en een Romeinse culinaire kaart passen binnen Land van Kalk. De identiteit en de economische draagkracht van dit gebied van landelijke dorpen en hooggelegen akkers wordt versterkt. Zie ook projecten 'Oerland' Land van Kalk en Landschapshotels.

Sleutelproject

SOCIAAL-MAATSCHAPPELIJKE INNOVATIES & ONDERWIJS

Binnen het sleutelproject 'Scholen van de Toekomst' werken de schoolbesturen van Parkstad intensief samen met IBA Parkstad aan een visie voor het onderwijs in de streek. Naar aanleiding van vele voorstellen uit de Open Oproep, die raakten aan onderwijsvraagstukken, is de IBA-ontwikkelraad 'Onderwijs & Talentontwikkeling' ingesteld.

IBA Parkstad ondersteunt de ambities van de schoolbesturen waar mogelijk in de gebouwde omgeving. Twee projecten zijn daar concreet in doorontwikkeld: de Brede Maatschappelijk Voorziening Hoensbroek-Zuid en het Sint-Janscollege in Hoensbroek.

Onderwerp van innovatie

ACTIVATING THE MENTAL SPACE

Geselecteerde IBA projecten

IKGROENHET

BREDE MAATSCHAPPELIJKE VOORZIENING HOENSBROEK-ZUID SINT JANS COLLEGE HOENSBROEK (HEERLEN)

#09.107 IKGROENHET
Ontwikkeld gebied 2 Stedelijke Parken
Locatie Kerkrade, Kerkrade-Centrum
Concept Bureau VERBEEK landschapsarchitectuur, ecologie, stedelijk ontwerp
Vliegwielt-thema Collateral Landscape
IBA Methode Opstart, landschapsonderwerp, filmregistratie
Practical Mathieu Bruls Architect BV, gemeente Landgraaf & Kerkrade
Public Doenja Urlings (Jadoen)
Academy Vrije Universiteit Amsterdam, Maastricht University

december 2014 Open Oproep IBA Parkstad met inzending 107 Ikgroenhet door Jeroen Verbeek
17 april 2015 Toekenning kandidaatstatus tijdens Transformatietheater
17 juni 2016 Publicatie IBA-ikgroenhet boek van ideeën en inspiratie
22 juni 2016 Toekenning Projectstatus in de AVA en start uitvoering
Q2 2017 twee Ikgroenhet Tuinfestivals in woonwijk 't Eikske
okt 2017 adoptie bomen Park Urbana

IKGROENHET

In Park Gravenrode is het team van IBA-ikgroenhet gestart met het vergroenen van de omgeving. Door middel van kleine initiatieven, zoals het vergroenen van de eigen voortuin, wordt de Parkstadbewoner actief betrokken bij het verbeteren van de leefomgeving. IBA- Ikgroenhet werkt daarnaast aan een goed netwerk van fietsen wandelroutes door het park.

Braakliggende gronden en leegstaande panden worden volgens de Ikgroenhet-aanpak een Urban Wildernis: de natuur krijgt er ruim baan. Ook onderzoekt het team hoe toeristen op ecologische wijze kunnen verblijven in het park.

In de Kerkraadse wijk Chevremont zijn in de zomer van 2016, samen met buurtbewoners en de wijkvereniging, de eerste tuinen vergroend. In de Landgraafse wijk 't Eikske heeft Ikgroenhet in het voorjaar van 2017, samen met omwonenden, een twintigtal tuinen onder handen genomen.

#23.562 BMV HOENSBROEK-ZUID
Ontwikkeld gebied 3 Noordstad
Locatie Heerlen, Hoensbroek-Zuid
Projecteigenaar Gemeente Heerlen
Concept TenW Architecten Adviseurs
Vliegwielt-hema Activating the Mental Space
IBA Methode Kooperatives Verfahren, integratie in visie Gebroekerbos, onderwijsvisie
Practical Movare
Investeersders Gemeente Heerlen
Public BS de Voëgelsjant, BS Hoensbroek Zuid, Logopedie Baeveldt, PWH Heerlen, Theater Company 'Plankenkoorts' Hoensbroek, KBO Hoensbroek, Oog voor senioren, Fanfare St. Gabriël,
Atrium Medisch Centrum Parkstad
Academy Citaverde College Maastricht -
Designstudie nieuwe speeltoestellen
Uitvoering 2016-2017

22 maart 2016 Pilotproject van ontwikkelraad Onderwijs & Talentontwikkeling
24 juni 2016 Toekenning kandidaatstatus tijdens Presentatie IBA Uitvoeringsprogramma
27 juni 2016 Kooperatives Verfahren: Uitvraag visiepresentatie 3 Bureau's
20 september 2016 TenW Winnaar & Start haalbaarheidsfase
Lente 2018 Oplevering

BREDE MAATSCHAPPELIJK VOORZIENING HOENSBROEK-ZUID

Hoensbroek krijgt een duurzame Brede Maatschappelijke Voorzieningen aan het Caumerbeekdal. In september 2016 is een keuze gemaakt uit drie ingediende ontwerpen voor de Brede Maatschappelijke Voorziening (BMV) Hoensbroek-Zuid. In nauwe samenwerking met scholenstichting Movare, IBA Parkstad en de gemeente Heerlen is gekozen voor een buitengewoon innovatief en duurzaam ontwerp van Teeuwisse & Willems Architecten. In het nieuwe gebouw krijgen – naast de beide basisscholen – ook verenigingen een plek.

De keuze voor het ontwerp van TenW kwam tot stand na een intensief participatietraject met toekomstige gebruikers, docenten en duurzaamheidsexperts. In het ontwerp is optimaal rekening gehouden met de verschillende functies van het nieuwe pand. De schooldirectie en de docenten waren nauw betrokken bij het ontwerpproces en hebben een vooruitstrevende visie ontwikkeld waarin talentontwikkeling van individuele kinderen centraal staat. IBA Parkstad heeft de partijen ondersteund om deze visie optimaal in het gebouw tot zijn recht te laten komen. De nieuwe BMV heeft een bijzonder transparant en open karakter, en moet een verbindende rol krijgen in de wijk Nieuw-Lotbroek.

Het multifunctionele complex is ontworpen naar de laatste inzichten op het gebied van duurzaamheid en energie. Door te werken met groene daken en zonnepanelen wordt de CO2-uitstoot van het pand tot een minimum beperkt. Het mijnwaterproject vormt een onderdeel van de energieopwekking van het gebouw. De Brede Maatschappelijke Voorziening vervult daarmee een voorbeeldrol en moet bijdragen aan het bewustzijn van omwonenden, docenten en leerlingen.

SINT JANS COLLEGE HOENSBROEK (HEERLEN)

De gebouwen van het Sint-Janscollege in Hoensbroek verkeren momenteel in slechte staat en gelden als sterk verouderd. Ze zijn bovendien alleen geschikt voor klassikaal onderwijs. Hedendaags onderwijs vraagt om meer flexibel gebruik van ruimte, waardoor ook 'gepersonaliseerd' en projectmatig les kan worden gegeven. In samenwerking met IBA wordt gekeken of de gebouwen energieneutraal kunnen worden gemaakt. Samen met het scholenbestuur LVO gaat de IBA zich ook buigen over nieuwe onderwijsconcepten.

IBA Parkstad kan met deze stap bewerkstelligen dat de renovatie en nieuwbouw van het Sint Janscollege op een innovatieve manier wordt opgepakt volgens de IBA-methodologie en naar Duits voorbeeld. IBA werkt, in nauwe samenwerking met pedagogen, ontwerpers en gebruikers, aan een optimale leeromgeving.

#23.555 SINT JANS COLLEGE
Ontwikkeld gebied 3 Noordstad
Locatie Heerlen, Hoensbroek-Noord
Projecteigenaar Gemeente Heerlen
Concept Hausmann Architekten
Vliegwielt-hema Activating the Mental Space
IBA Methode Partizipatives Verfahren, onderwijsvisie
Investeersders Gemeente Heerlen, LVO Parkstad
Practical LVO Parkstad
Public Docenten, Scholieren en Buurt van Sint Janscollege worden intensief betrokken bij fase 0
Academy In het lesprogramma van het Sint Janscollege wordt 'de nieuwe school' als onderwerp meegenomen
Uitvoering 2018-2019

22 maart 2016 Pilotproject van ontwikkelraad Onderwijs & Talentontwikkeling
24 juni 2016 Toekenning kandidaatstatus tijdens Presentatie IBA Uitvoeringsprogramma
oktober 2016 Officieel besluit tot uitvoering door gemeente Heerlen
juli 2017 Participatief ontwerpproces "Schulbauberatung"
oktober 2017 Start Visie

Sleutelproject

SLOOP & HERGEBRUIK

Veel stedelijke grensoverschrijdende regio's in Europa hebben te maken met bevolkingsdaling, ontgroening of vergrijzing. Deze krimp leidt in Parkstad tot de opgave van herstructurering die de regio voorbereiden op de toekomst. IBA zet met een aantal voorbeeldprojecten de toon voor deze transformatie.

Onderwerp van innovatie

CRAFTS & MANUFACTURING

Geselecteerde IBA projecten

SUPERLOCAL
HOGEROP HEERLERBAAN
MONDRIAAN

#31 SUPERLOCAL

Ontwikkeld gebied 5 Zuidstad

Locatie Kerkrade, Bleijerheide

Projecteigenaar HEEMwonen

Concept Maurer United Architects, Franz Ziegler

Vliegwielt-hema Re-Use & Remodelling,

Crafts & Manufacturing

IBA Methode Historische en gebouw-analyse, expo-

gebouw, subsidieaanvraag, workshop pressure

cooker, events

Practical Gemeente Kerkrade, WML, Provincie

Limburg

Website www.superlocal.eu

Investeersders HEEMwonen en mogelijk EU-

aanvragen

Academy RWTH Aachen, TU Eindhoven

Public Dear Hunter, basisschool Bleijerheide,

VMBO Holz

Uitvoering 2017-2020 (gepland)

december 2014 Open Oproep IBA Parkstad met
inzending 103

17 april 2015 Toekenning kandidaatstatus
tijdens Transformatietheater

12 april 2016 Start uitvoering

9 september 2016 Aftrap scholenproject "In
Bleijerheide staat een Thuis"

10 februari 2017 flats als decor voor de opening
van Dutch Mountain Film Festival met klimmuur

15 mei 2017 Klimwand Jonkerbergstraat tegen
flat geopend

Q4 2017 UIA-subsidie (EU-middelen)

SUPERLOCAL

In Kerkrade staan in de wijk Bleijerheide, op een steenworp afstand van de Duitse grens drie hoogbouwflats. Door de krimp zijn de 300 woningen deels overbodig. Daarnaast voldoen de woningen niet meer aan de huidige woonwensen. In tegenstelling tot de traditionele manier van projectontwikkeling werken de woningcorporatie en de gemeente Kerkrade met IBA Parkstad aan een methode om al het materiaal dat bij sloop of demontage vrijkomt ter plekke opnieuw te gebruiken. Speerpunt is daarbij de aansluiting op het IBA-thema recyclestad. Dit project wordt gerealiseerd volgens het principe 'SUPERLOCAL': 'slow, less and local', in tegenstelling tot de trend waarin alles snel, meer en global moet zijn.

Op basis van het waardenonderzoek binnen het plangebied wordt een stedenbouwkundig ontwerp gereed gemaakt. Hierna zal een verdere planuitwerking plaatsvinden op grond waarvan voorbereiding van de uitvoering in 2019 is voorzien. Er wordt op dit moment een expogebouw van sloopmateriaal binnen het plangebied als pilot gerealiseerd.

HOGEROP HEERLERBAAN

Woningbouwvereniging Weller renoveert en verduurzaamt op dit moment de vier hoogbouwflats in Heerlen. Centraal in dit project in de wijk Heerlerbaan staat het faciliteren van woonbeleving van de ouder wordende burger.

Dat betekent het bieden van een toegankelijke, comfortabele, energiezuinige en betaalbare woning in een fraaie en veilige woonomgeving. Ook wordt er gewerkt aan de toepassing van innovatieve communicatievormen om het woongenot van senioren verder te vergroten. IBA onderzoekt, samen met experts op het gebied van ICT en zorg, wat de behoeften zijn van de bewoners en ontwikkelt vervolgens slimme oplossingen. Door bijvoorbeeld een koppeling te maken tussen in de woning aanwezige apparatuur en systemen van de zorgverlener, kan er in de toekomst betere en goedkopere zorg worden verleend. Bewoners worden actief betrokken bij dit proces middels een intensief participatietraject.

#26 HOGEROP HEERLERBAAN

Ontwikkeld gebied 4 Middenstad

Locatie Heerlen, Heerlerbaan

Projecteigenaar Weller

Concept Teeken Beckers Architecten B.V.

Vliegwielt-hema Re-Use & Remodelling,

Crafts & Manufacturing

IBA Methode Partizipatives Verfahren, adviesrapport

ICT & Zorg

Public Wijtz

Uitvoering 2018-2019

december 2014 Open Oproep IBA Parkstad met
inzending 232

17 april 2015 Toekenning Attentionstatus tijdens
Transformatietheater

24 juni 2016 Toekenning kandidaatstatus tijdens
Presentatie IBA Uitvoeringsprogramma

20 april 2017 afronding eerste fase: upgrading
flat III

MONDRIAAN

Zorgcentrum Mondriaan sloopt op dit moment op een duurzame en innovatieve manier haar voormalige hoofdgebouw achter het ziekenhuis van Heerlen. Het gebouw, met een oppervlakte van zo'n 15.000 m2, maakt plaats voor een park dat het Land van Kalk verbindt met het Geleenbeekdal.

De bestaande parkeerterreinen worden gebruikt als een natuurtransferium. Zo ontstaat er een groene connectie tussen het stedelijke gebied van Parkstad en het Heuvelland. Een klein gedeelte van het oude gebouw blijft staan als tastbare herinnering aan de Welterhof en als infopoint.

#40 MONDRIAAN
 Ontwikkelgebied 6 Land van Kalk & Beekdal
 Locatie Heerlen, Ziekenhuis
 Projecteigenaar Mondriaan GGZ
 Concept Resource Nederland
 Vliegwielt-hema Crafts & Manufacturing
 IBA Methode Partizipatives Verfahren (Workshop-sessie), schetsontwerp
 Practical Gemeente Heerlen
 Website partner www.resourcstore.nl
 Investeerders Mondriaan GGZ
 Uitvoering 2016-2018 (gepland)

2015 Besluit tot sloop door Mondriaan GGZ
 24 juni 2016 Toekenning kandidaatstatus tijdens Presentatie IBA Uitvoeringsprogramma
 5 september 2016 OCT Sloop en Milieutechniek uit Helmond winnaar Tender duurzame sloop
 29 september 2016 Slooping, Kick-off duurzame sloop Mondriaan
 Q1 2017 Workshop sessies Mondriaan tbv parkinrichting

Sleutelproject

GRENSOVERSCHRIJDENDE PROJECTEN

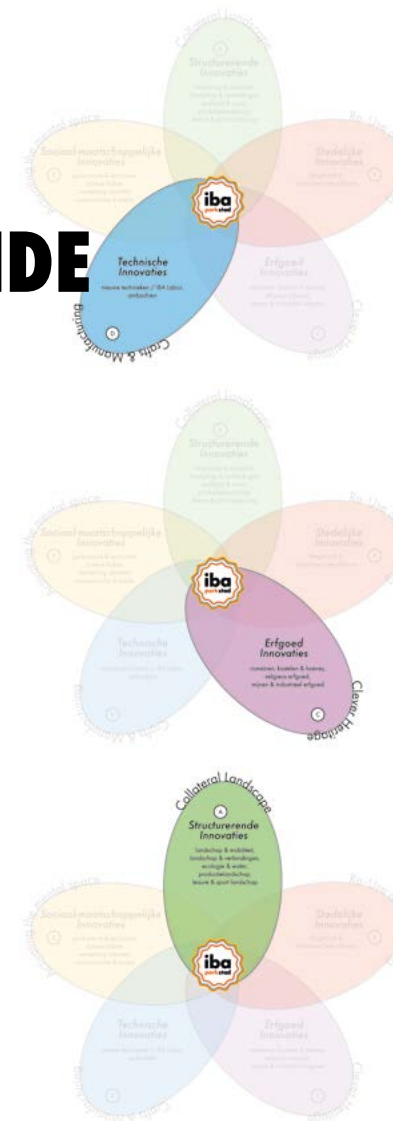
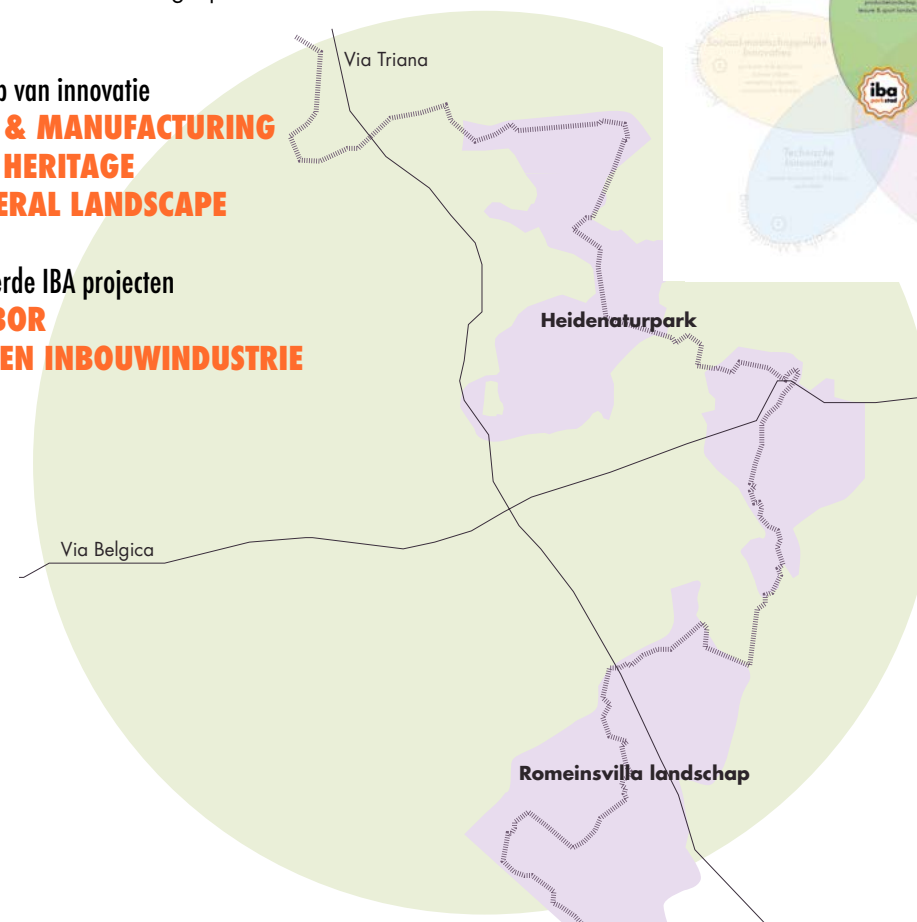
Vanaf de start van IBA Parkstad heeft Curator Jo Coenen de ontwikkeling van het gebied onlosmakelijk met zijn omringende regio verbonden. In de grensoverschrijdende activiteiten ligt een belangrijke sleutel voor de toekomst van Parkstad en de aangrenzende regio's. Op vlak van mobiliteit en leefomgeving liggen grote kansen om voor ontwikkeling. De verbinding Rotterdam en Keulen met de A76 is reeds genoemd. IBA werkt daarnaast aan de grensoverschrijdende verbindingen bij het Heidenaturpark van Schinveld-Gangelt en de grensovergang van Aken en Vaals. Wat leefomgeving wordt het gebied nu al cultureel als een ervaren wat zich uit in het grensoverschrijdende bezoek van restaurants, attracties en winkels. Dit kan verder versterkt worden. Tot slot zoekt Aken naar ruimte voor groei. Tijdelijke oplossingen in Parkstad behoort tot de mogelijkheden.

Onderwerp van innovatie

CRAFTS & MANUFACTURING
CLEVER HERITAGE
COLLATERAL LANDSCAPE

Geselecteerde IBA projecten

IBA LABOR
NAAR EEN INBOUWINDUSTRIE

IBA LABOR

De nieuwe technische ontwikkelingen voor de bouw worden onderzocht en getest binnen IBA Labor (Crafts & Manufacturing). In het kader van de transformatie van het bestaande woningbezit in onze krimpende regio dient op een meer flexibele en duurzame manier te worden gebouwd. De voorbeeldprojecten werken aan de bouwopgave van nu met als centrale doelstelling het circulair bouwen. Recycle stad, flexibele stad en energiestad dekken alle thema's van het circulaire architectuur af.

Op deze drie gebieden werken drie partners samen op het internationale bedrijventerrein Avantis op de grens van Aken-Heerlen. GTB Lab onderzoekt het flexibele bouwen en brengt dat in praktijk. Resource Limburg brengt partijen en ideeën bijeen om recycleren in praktijk op grote schaal uit te rollen. Op de Wijk van Morgen worden door Zuyd Hogeschool producten op vlak van energie uitgetest en op de markt gebracht. Tal van andere projecten werken aan deze drie thema's samen onder IBA Labor en geven het bouwen van de toekomst vorm.

GRENDOVERSCHRIJDENDE KANSEN

Inbouwsystemen worden wereldwijd onderzocht. In onder andere de Verenigde Staten, Finland, Zwitserland, Zuid-Korea, Rusland en Japan vinden projecten en experimenten met Inbouw plaats. De grensoverschrijdende uitwisseling van kennis en ervaring met betrekking tot wetgeving en bouwcultuur biedt kansen voor de ontwikkeling van een volwaardige industrie.

NAAR EEN INBOUWINDUSTRIE

Dit project gaat over het vergroten van de levensduur en bruikbaarheid van gebouwen. En tegelijkertijd over de zeggenschap van burgers over de door hen gebruikte gemeenschappelijke ruimte. Het gaat dus eigenlijk over een duurzame omgang met de gebouwde omgeving.

Omdat je in een gebouw een onderscheid kan maken tussen enerzijds een gedeelte dat lang mee kan (het Gemeenschappelijke) en anderzijds delen die een kortere technische en esthetische levensduur hebben (het Individuele), moet een gebouw makkelijker kunnen veranderen in antwoord op in de tijd veranderende wensen en voorkeuren van de gebruiker. Door op landelijk niveau de in deze notitie uitgelegde visie uit te dragen en de praktische toepassing ervan te stimuleren, wordt het mogelijk om gebouwen eenvoudig en snel te transformeren, met als belangrijkste resultaten:

- Minder verspilling in materiaal en tijd
- Altijd een perfect op de gebruiker afgestemd interieur

Het meer dan een eeuw oude 'afbouwstelsel' gebaseerd op verschillende disciplines, is verouderd en niet meer altijd nodig. Door de individuele woning als een zelfstandige opgave te benaderen en de verbouw doeltreffend te organiseren is een grotere efficiëntie haalbaar. Die visie is reeds bij verschillende partijen gemeengoed, maar verdient meer aandacht en stimulering. De IBA Parkstad grijpt dit moment aan om de mogelijkheden nader te onderzoeken.

#49.600 INBOUWINDUSTRIE
Ontwikkeld gebied 8 Voorstad
Projecteigenaar prof. N.J. Habraken
Concept prof. N.J. Habraken
Vliegwielt-thema Crafts & Manufacturing
IBA Methode Verbinding en exposure

23 september 2015 Eerste voorstel tot samenwerking met IBA Parkstad

5 maart 2017 Notitie voor beleidsmakers in de woningbouw "Naar een Inbouwindustrie"

Organisatie IBA Parkstad

De door “Stadsregio Parkstad Limburg” - Nationaal verankerde - in gang gezette innovatie- agenda’s worden met behulp van de IBA versneld. Daartoe is een goed gestructureerd plan van aanpak opgezet (Lenteboek 2015). Het IBA-proces wordt verdeeld over twee periodes van drie jaar. De voorbereiding loopt van 2014 tot 2017 (Definitiefase Visie & Missie) daarop gevolgd door de implementatie tot 2020 (Operationele Fase). De organisatiestructuur van de IBA Parkstadt kent vier divisies:

AVA

Het publieke deel, Provincie Limburg en de negen gemeenten als raad van aandeelhouders.

Curator, Directie en Staf

Strategisch niveau

IBA Bureau

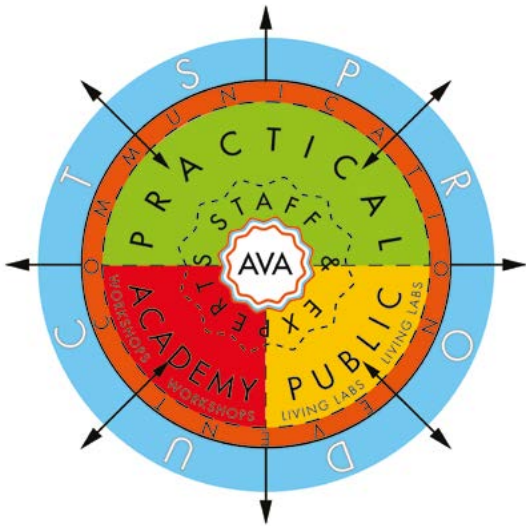
Ondersteuning & Communicatie

Q-Team

(Inter)nationaal panel van experts

De drie hoofdinstrumenten van IBA Parkstad werken naast elkaar waarbij de curator de lijnen uitzet en samenbrengt: Practical (praktische uitvoering, begeleiding en organisatie van de Transformatieprojecten); Public (communicatie, participatie- en vrijwilligersplatform in Wisselende Werkhuizen); Academy (Schakel tussen culturele en academische instellingen).

Anders gezegd: experts, studenten en wetenschappers bestuderen en onderzoeken de projecten en plannen en voegen innovatie (academy) toe. De communicatie en cultuurwerkers creëren draagvlak en verankert de projecten in de bevolking (public). De medewerkers practical zorgen voor de realisatie van de projecten.

Het organisatiediagram

AVA

Voorzitter:
Ralf Krewinkel

Ger Koopmans
Eric Geurts
Barry Braeken
Huub Wiermans
Raymond Vlecken

Luc Winants
Léon Frissen
Desirée Schmalschläger
Peter Thomas
Richard de Boer
Odile Wolfs

Q-Team

Reimar Molitor
Dirk Sijmons
Hans Cauberg
Francine Quanten
Wim van den Bergh
Leo Swinkels
Jos Lichtenberg

Curator, Directie

Jo Coenen
Kelly Regtersschot

Experts ‘Recycling, Flexibility, Energy’

John Habraken
Elianne Demollin
Michiel Ritzen
Roger Cox
Thijs Asselbergs
Mick Eekhout
Cees Kleinman
Rik den Doncker

Experts ‘Landscape Interior & Exterior’

Lodewijk Baljon
Jhon van Veelen
Ben Taken

Experts ‘Urbanity & Remodelling’

Peter Lubbers
Theo Teeken
Geerd Simonis
Geert Coenen
Luc Soete
Peter Lahaye
Luc de Witte
Erik van Rossum

Experts ‘Parkway Net & Landmarks’

Piet Oudolf
Jan Brouwer
Peter Bertholet
Steven Slabbers

Experts ‘Clever Heritage’

Fons Asselbergs
Kees Peterse
Gerrit Smienk
Ingrid Beckers
Alexander de Ridder
Hans Mommaas
Piet Mertens

Experts ‘Mental Space’

Geert Mak
Bert Nelissen
Peter van Dijk
Ger Kockelkorn
Nol Reverda
Jo Ortmans
Jan Boelen

